

Dusuncelerin Kokenleri

H.B. Paksoy, D. Phil.

Florence:
Carrie/European University Institute
(2006)

Copyright © by H. B. Paksoy
Dusuncelerin Kokenleri
kitabının bütün yayın hakları,
Bern-İsviçre uluslararası Copyright anlaşmaları uyarınca,
H. B. Paksoy adına
ABD Kongre Kutuphanesi
Copyright kutugüne kayıtlıdır.

**Engin ve Faruk Paksoy'un
anilarına
yazarın saygıları ile.**

Içindekiler

[İlk yayınlandıkları yerler]

Önsöz

Noyan Turunç

KUTLUK VEREN BİLGİ VE 26 AĞUSTOS'A GİDEN YOL

[Ohio State Üniversitesinde, Türk Öğenci Birliğince düzenlenen 26-30 Ağustos 1922'yi anma toplantısına 26 Ağustos 2000 sunulmuştur;

21 YÜZYILDA TÜRK DÜNYASI JEOPOLİTİĞİ Ümit ÖZDAG, Yaşar KALAFAT, Mehmet Seyfettin EROL, Eds. (Ankara: Avrasya Stratejik Arastirmalar Merkezi, 2003) Cilt 1]

"Alın Yazısı" mı, "Kişi seçimi" mi?

İnançlar ve Düşünce Özgürlüğü

[*CENTRUM VOOR ISLAM IN EUROPA*, U Gent, Belcika, 2001]

Toplum olarak varılmak istenen sonuç nedir?

[*CENTRUM VOOR ISLAM IN EUROPA*, U Gent, Belcika, 2001; *Turkistan Newsletter*, Mon, 11 Mar 2002. Pp. 1-5]

Keloglan ve Kurgu Bilim

[*Isik Binyili*, Augustos 2004. Pp.1-2]

ALPAMIŞ

[Turk Oykuleri Sandigi, Texas Tech University, 2002]

Tarih'in Degil, Tarihcinin Son'u

[*Turkistan Newsletter*, 1 February 2006]

Derin Sirket Ortakliklari: Baskaldirmalar ve Bagliliklar

[*Turkistan Newsletter* 24 January 2006]

Önsöz

Noyan Turunç

Teknen usul usul gitse de; durup dinlemek gerek.
Tut ki sakın sulardasın, boşverme, insan tetik gerek.
Deniz kalkar, sular kabarır, dalgalar azgınlaşır.
Bilmek yetmez bütün olanı, içinde duymak gerek.

Tekneyi bilmek gerek; yetmez! denizi bilmek gerek.
Yetmez; tekneyle denizde gitmeyi bilmek gerek.
Dalgalar vurur, sular içine çeker, deniz şaşırtır.
Bellek ve pes etmemeyi yürekte duymak gerek.

Uzun zamandır beraberiz; kuşku yok, tanıyoruz birbirimizi.
Tanışmamız yetmez; aklımızı kullanacak mıyız; soru budur.

Koruyabilirsek eğer aklımızı, akıllı işimizi, yani kendimizi,
sahiden herşeyimizle ileriye atılacak mıyız; amaç budur.

Diyorsan ki, ben varım, o var, biz varız; say cümlemizi;
en güzel sözü duymak isteyen bekliyordu bil cevap budur.

Demektir ki eleleysek birlikte, büyük bir sevinçtir saracak hepimizi;
yani seni, beni, onu, yani bizi, yani geleceğimizi; sonuç budur.

***KUTLUK VEREN BİLGİ VE 26 AĞUSTOS'A
GİDEN YOL***

H. B. Paksoy, D. Phil.

[Ohio State Üniversitesinde, Türk Öğenci Birliğince düzenlenen 26-30 Ağustos 1922'yi anma toplantısına 26 Ağustos 2000 de sunulmuştur]

İçinde yaşadıkları olayları gelecek kuşaklara aktarmak isteği ile ilk kayıt altına almaya başlayanlar, uğraşlarına "soru sormak" tanımını verdiler. Bir yerde, kendi yaptıkları yanlışları ve sonuçlarını çocuklarına anlatmak, gelecekte yaşayacakların bu yanlışlara yeniden girmelerini önlemek istediler. Kısa süre sonra, bu soru sorma yöntemi "doğru'yu aramak" isteği ve o yöndeki düzenleme düşünceleri ile birleşti. Günümüzden en az ikibin beşyüz ile dört bin yıl önce yer alan bu gelişmeler, günümüz olaylarını öncelikle etkilemeyi sürdürmektedir. Onbirinci yüzyılda yaşayan düşünce işvereni Balasagunlu Yusuf, Kutadgu Bilig başlıklı kitabında Türkler için ölüm-kalım niteliğindeki önemli konulara parmak basar. Dünyada bilinen ilk "tuğ bağlama sav" larından biri olan Kutadgu Bilig kitabı, "soru sormak" yanında, "doğru'yu aramak" yönünde de çok önemli adımlar atar. Balasagunlu'nun dil'e getirdiği "kut" sözü, yalnız sevinç paylaşma kapsamında kullanılmamıştır. Bir toplum'un yaşamını sürdürebilmesi için ne tür adımlar atması gerektiğini konumuna yerleştirir. Toplumlar sürekli olarak uluslararası yarışma içindedirler. Bu yarışma'nın tek kuralı vardır: toplum olarak bağımsız ve varlıklı yaşam'ı sürdürebilmek. Yaşam'ı sürdürebilmek de, büyük ölçüde bilgi birikimini gerektirir; uygun soruların sorulması, doğru'yu arama yöntemlerini içerir.

Bir toplum'un, ve dünyanın iyiliğini öngören düşünce işverenleri, olayları ve sonuçlarını yalnız kayıt etmek ile kalmazlar. Olayları karşılaştırmak ve sonuçları üzerinde yeni görüşleri de en geniş düzeyde toplum'a ve dünyaya dağıtmak da sorumlulukları içindedir. Düşünce işverenlerinin bağımsız olarak kollarını sıvadıklarını ve düşüncelerini ortaya koyduklarını unutmadan, 26 Ağustos'a giden yol'un ardındaki olay, düşünce, ve girişimleri kısaca özetleyelim.

Bir olay ve girişim, ardında bir düşünce olmadan yer alamaz. Kişiler ve toplumlar, belirli bir sonuca ulaşmak için atılım'a geçerler. Olay ya da girişimlere başlayanlar'ın, kendilerini iten düşüncelerin kökenlerini, o düşüncelerin neden ve nasıl üretildiklerini bilip-bilmediklerinin önemi açıktır. Bir düşüncenin kökenini ve ortaya atılış amaçlarını anlamadan o düşüncenin ardına düşenler, düşünce'yi yaratanların almak istedikleri

sonuçlara körü-körüne yordam vereceklerdir. Bu arada, başkalarının düşüncelerini denetlemeden benimseyenler, öz çıkarlarını da sakatlanmış olabilirler.

Bilinen yazılı kaynaklara göre, dünyanın ilk yönetim düzeni "Tek Kişilik Yönetim"dir. Yönetimi ele geçiren bu kişinin dudaklarının arasından çıkacak her türlü söz, bu kişi'ye bağlı toplum ya da toplumları toptan başeğmeye iten yasalara dönüşür.

Yasaları kurumlaştırılmış inançlar (Musevilik, Hristiyanlık, İslam, vb) ortaya çıktıktan, bu inançlar "kutsal el kitapları" (İncil, Kuran, vb) içinde dondurulduktan sonra, kurumlaştırılmış inançların önderleri ile Tek Kişilik yönetim'i elinde tutanlar arasında çok geniş kapsamlı bir yarış başladı. Kıran-kırana süren bu yarış, günümüzde bile kesin bir sonuca bağlanmış değildir. En son örnekleri, dünyanın çevresinde yer alan değişik ülkelerindeki "yönetim düzeni" uygulamaları içinde izlenebilir.

Diğer bütün bilinen yönetim düzenleri, Kurumlaştırılmış İnançlar ve Tek Kişilik Yönetim arasında kalan geniş alan içinde gözlenebilir. Dolayısı ile: Anayasal Tek Kişilik Yönetimi, Çogulcu Yönetim, Güdümlü Bağımlı her tür yönetim, Alış-Veriş'e dayalı türlü yönetimler bu yukarıda belirlenen iki uç düşünce ve uygulama arasında kalır. Bu orta kuşakta kalan yönetim düzenleri, içlerindeki toplumların nitelik ve eğitim düzenleri uyarınca başarı ya da başarısızlığa uğrarlar. Örneğin: Çogulcu Yönetim düzeni, başarılı olabilmek için yüksek oranda bağımsız bilgili yönetici, yasa koyucuları ve bağımsız düşünce işverenlerinin yoğun çalışmasını gerektirir. Bir "yasa koyucu kurumun" bir toplum içinde var olması, o yasa koyucu kurumun ne bağımsız olduğunu ne de yasallığını gösterir. Ancak toplumun çogunluğu bağımsız eğitilmiş ise, yasa koyucu kurumun uygulamaları da toplumu ve toplumun çıkarlarını yansıtacaktır.

Alış-veriş'e dayalı yönetimler ise, öncelikle kapalı olmak niteliğini taşırlar. Ancak yönetim'i ellerinde tutan kişilerin çocukları, bu yönetim'e katılmak üzere, ve özel eğitimden geçirilerek işbaşına gelirler. Toplum'un diğer kesimlerinden bu yönetici bölümüne geçiş genellikle olanak dışıdır.

Bir toplum'un eğitim düzeni değişik nedenlerle düşebilir. Savaş sırasında çok kişi ölmüş ya da öldürülmüştür; okullar kapatılmış, öğretmenler sürülmüş olabilir. Daha da kötüsü, "öğrenim ve öğretim düzeni" adı altında yürürlükte olan eğitim tam anlamı ile bağımsızlığını yitirmiş, güdümlü duruma düşmüş olabilir. Bilgi yerine, okullarda

"yarı-bilgi, yarı-saplantılar" öğrencilerin kafalarına doldurulabilir.

Eğitim düzeni düşen toplumlar, er-geç iki uç yönetim düzeyinden birine geri düşeceklerdir: ya Tek Kişilik yönetim, ya da Kurumsallaştırılmış İnanç ile yönetileceklerdir. Her iki yönetim düzeni de tam tekelcidir, diğer türlere yaşam ortamı vermez.

Julius Caesar (ölümü M.Ö. 44) Roma'yı (belirli ilkel çoğulculuktan) Tek Kişilik yönetim'e çevirdi. Bunu, Roma'nın bir yasa koyucu kurumu olmasına karşılık gerçekleştirebildi. Roma yönetimi altına Roma alaylarının gücü ile alınmış olan bütün toplumlar, günü geldiğinde en güçlü Roma alaylarını yenmesini öğrendiler. Her toplum bağımsızlık kazandıkça, Roma öncesi öz inançlarına dönmeye de başladı.

Roma diğer toplumları yönetimi altına aldıkça, bu yeni toplumların düşünce ve inançları da Roma'yı kökten etkilemeye başladı. Özet olarak bu inançlar: Mısır'dan İsis; kuzey Hindistan ve güney İrlandan Mithraism ve Zoroastrianism; batı asya'dan Cybele; Filistin'den gelen "Yeni Düzenlemiş Musevilik." (Ek olarak, Avrupa içinde çok sayıda yerel küçük saplantı inançları da vardı). Romalıların kendilerine seçtikleri çok tanrılı inançlar ile bu yeni gelen inançlar kıyasıya yarışmaya girdiler. Ek olarak, Roma üst düzey yöneticileri kendilerine yönetimde "doğru'yu aramak" yöntemleri de seçmişler idi. Bu doğru'yu aramak yöntemleri de, genel olarak, Atinalı düşünce işverenlerinin Roma üzerindeki etkisinin göstergesi idi.

Bütün bu dengesiz ve eğitimsiz Roma içi kargaşalığına, Roma'ya karşı dışarıdan gelen Alman (Goth) ve Hun alayları var güçleri ile de katılınca, Roma yönetim toplumu ortadan kalktı. Yeni Düzenlenmiş Musevilik bu arada yön ve kapsam eklenmeleri ile Hristiyanlık oldu; Roma'nın Tek Kişilik yönetimi yerine, öz Kurumlaşmış İnanç düzenini geniş oranda Avrupa'ya yerleştirmeye başladı.

M.S. 800 yılında, Charlemagne'in Papa ile yaptığı söylenen anlaşma sonucunda, "Kutsal Roma" kurulmuş oldu. Bu anlaşma uyarınca, Kutsal Roma Tek Kişilik yönetici düzenine girdi. Kutsal Roma Tek Yöneticisi, Papayı kılıcı ve orduları ile koruyacaktı. Buna karşılık, Papa da, Kutsal Roma Tek Yöneticisinin "Tanrının Buyruğu ile Tek Yönetici olduğunu" yardımcıları yolu ile bütün toplumlara duyuracak, bu görüşün yerleşmesine yordam verecek idi. Bu anlaşmadan sonra, Kurumlaşmış İnanç düzeni Avrupanın en önde gelen yönetim düzeni olmayı en az bin yıl sürdürdü.

Bu Tek Kişilik yönetim düzen'inin yönetim'i elinde tutması, diğer ve ters

düşüncelerin üretilmediği anlamına gelmiyordu. Onbeşinci yüzyıldan başlayarak, Avrupanın belirli düşünce ağırlıklı konumlarında, İnanç ile Düşüce yöntemlerinin birbirleri ile bağımlı olmadığını belirten kişiler görüşlerini ortaya koymaya başladılar. Bu gelişmelere göre, İnanç ve Yönetim toplumların seçeneğine de kalabiliyordu. Bu düşünceler toplumlar içinde kök salmaya başlar iken, öbür yandan da toplumlar inançları dışında kişilikleri de olduğunu da yeniden anlamaya başladılar.

Genellikle, kişisel çıkarların toplamı olarak görülen toplumsal çıkarların öncelikle gözetlenmesinin önemli bir göstergesi olan Amerikan Devrimi de bu düşüncelerin olgunlaşması sonucunda 1776 da yer aldı. Özellikle toplumu içinde düşünceleri kavrayarak uygulamaya koyabilen düşünce işverenlerinin varlığı bu devrim'in gerçekleşmesine önyak oldu. Ardından, 1798 da gelen Fransız devrimi, Avrupalı düşünce işverenlerinin de bu yönde düşünce birliğine vardıklarını gösterdi. Kaldı ki, bugün bilindiği gibi, 1789 Fransız devrimi, 1776 Amerikan devriminden büyük ölçüde etkilenmiş idi. Amerikan devriminin gerçekleşmesine katılan en önemli kişiler sonra Fransa'da da görev yapmışlardı.

Osmanlı devleti içinde Yeniden Düzenleme'nin (Tanzimat, 1839-1876) yer alması bu çerçevede içinde en açık düzende görülebilir.

Osmanlı devleti Yeniden Düzenleme sürecine, Tek Kişilik Yönetim ve Kurumlaşmış İnanç düzeni karması bir anlayış ile gelmiş idi. Ancak, Avrupa'lı düşünce işverenlerince geliştirilen türde uygulamalar yüzyıllar önce Asya'da tuğ bağlayan diğer Türk toplumları içinde yer almış olmasına karşılık, Osmanlılar arasında fazla bir sessizlik var idi. Koçi Bey Risalesi bile göz ardı edilmiş idi. Enderun'da kullanıldığı var sayılan Kutadgu Bilig ile olan bağlar da koparılmaktaydı. Kurumlaşmış İnanç düzeni herşeyin üzerinde tutulur olmuştu. Bunun nedeni olarak ta, eğitim düzeninin, ve buna bağlı olarak da, Enderun'un eğitiminin günün koşullarına uyacak eğitimi öngörmemesi idi.

Avrupa içinde ise, kişilerin ve toplumların çıkarlarını da koruyacak yönetim düzeni üretme çalışmaları, ortaya eskiden de bilinen ancak yeniden ivedilik kazanan bir tutumu belirliyordu: "Nasıl Yönetilecek; Giderlerini Kim Ödeyecek?"

Soru'yu bu düzende sormanın önemini açık olduğu da ilk bakışta göz'e çarpar: yönetim'in adı ya da uygulaması ilk adımda çok önemli değildir. Önemli olan, yönetimin giderlerini kimin ve ne yolda ödeyeceğidir. Eğer bu ödeme çok aşırı düzey'e varacak olursa,

yönetim düzeyinde yeni görüşler getirmek olağandır. Günümüzde Avrupa toplumlarının en az yarısının adlarında "Tek Kişilik yönetim" deyimini olmasına karşılık, çoğunluğunun toplumlari "ödeme" türlerini ve düzeylerini yeniden elden geçirme yeteneğindedirler.

Fransız Devrimi sonrası, Avrupa içinde yeni bir yarış başladı. Avrupa'nın ileri gelen Toplumlari Avrupa'yı gene Roma süreci altında olduğu gibi bir yönetim altında birleştirmeyi öngörüyorlardı. Bu toplumların her biri, diğerlerini yönetimi altına almak, "Yeni Roma" olmak isteğinde idi. Fransa çoğulculuk denemesi yaparken diğerleri "Tek Kişilik" yönetim düzeni içinde idiler. Bu da, Fransız Devrimi sonrası yer alan Çoğulculuk ve Tek Kişilik yönetim arasındaki yarışın birinci bölümü idi.

Yarışmanın uzantısı ise, alveriş konumunda yer alıyordu. Eğer bir toplum diğerlerini yönetim'ine alacak ise, bu ancak ordu gücü ile olacaktı. Ordu ise, çok gider gerektiriyordu. Bu giderler de toplum olarak çok satıp, az almak ile gerçekleştirilebilirdi ki, alım varlığı ancak bu yönde arttırılabilirdi.

Ne var ki, yarışma gereği Avrupa içinde bu tür birikim yapmak güçleşmişti; bütün Avrupalı toplumlar bu sonuca varmak için ellerinden geleni arklarına koymuyorlardı. Üstelik, kendi aralarında ikili, üçlü anlaşma ve ortaklıklara da girerek bir güç dengesi oluşturmayı başarmışlardı. Bu güç dengesi o kertede ince idi ki, eğer bir anlaşma birliği diğerine saldıracak olursa, diğer anlaşma birliği kendini yeterince koruyabilecekti.

Bu yüzden, yarışma dünyanın diğer bölgelerine de kaymaya başladı. İsa'nın doğumundan çok önce Roma toplumu ile Çin arasında büyük oranda alış-veriş yapılıyordu. Ancak, ödemeler dengesi, kesinlikle Çin'in yararına idi. Romalı soylu hanımlar Çin'den satın alınan ipeklileri giyiyorlar, Roma da karşılığını som gümüş olarak Çin'e gönderiyordu. Bu da, Roma'nın gelirlerinin tam anlamı ile Çin'e sorgusuz olarak aktarılması idi. Bu ödemeler dengesi aktarması, Roma'nın çökmesini büyük ölçüde etkilemişti.

Bu olayları unutmayan Avrupalı toplumlar onyedinci yüzyıldan başlayarak "üretim devrimi" sürecine de girmiş olduklarından, ürettiklerini Asya ve Afrika'da satıp birikim elde etmek çözümüne giriştiler. Gene yarışmanın doğal kurallarınca, bir toplum bu çözüm'e giriştiğinde, diğer toplumlar da kendi çıkarlarını kollamaya başladılar. Kipling'in taktığı ad ile, Asya'daki Büyük Oyun böylece 1828 Türkmençay anlaşması sonucu bütün ağırlığı ile başladı. "Oyuncular" İngiltere, Rusya ve Almanya idi. Daha önce, onaltıncı yüzyıldan

başlayarak, Portekiz, İspanya, Hollanda, Fransa bu oyunun ilk basamaklarını deniz yolu ile açmışlardı. Ama, Türkmençay sonrası, oyunun kuralları ve kapsamı da değişmişti. Amaç şimdi yalnız gelir birikimi de değildi. Bu birikimi diğer toplumların elinden almak ve diğer toplumları küçük tutmak da vardı. Böylelikle Avrupalı toplumlar Asya ve Afrika'da sömürgeler kurmaya da giriştiler.

Osmanlı devleti ise, bu toplumların, özellikle Fransa, İngiltere, Almanya ve Rusya arasındaki (tam anlamı ile) yarışmaları arasında kalıyordu. Hem Avrupa, hem de Asya'daki toprakları dolayısı ile, Avrupalı yarışmacıların her atılımı Osmanlıları da bu işlere karıştırıyordu. Avrupalı her bir yarışmacı, Osmanlılardan gelecek her türlü çıkar'ı yalnız kendi toplumları yararına yönlendirme çabasında idiler. Bu yüzden, Osmanlıların dağılmasını istemiyorlardı. Eğer Osmanlı toplumu dağılacak olursa, bir bölüm Avrupalı toplum diğerlerinden daha seçme bölgeleri eline geçirecek, diğerlerinden daha çok gelir elde edebilecekti.

Osmanlı toplumu kendine özgü yönetim yöntemleri de uyguluyordu. Bu yöntemler, yerine göre, Avrupalı yarışmacıların gelirlerini kısıtlayabiliyordu. Bu yüzden, Avrupalı yarışmacılar Osmanlı toplumunun Avrupa kurumlarını benimsemesini öngördüler. Böylelikle, kurumlaşmalar arasında uyum sağlandığında, Osmanlı Toplumunu Avrupa üretim çevrelerinden daha çok alımlarda da bulunmak isteyecekti.

Avrupa kurumlarının Osmanlı toplumuna aktarılabilmesi de, Osmanlı eğitim düzeninin belirli bir yere kadar Avrupa düzeyine getirilmesi gerekli idi. İş'e Osmanlı ordusu ile başlandı. Türü okullar kurulması sağlanarak, Osmanlı subaylarının Avrupa yöntemlerini öğrenmeleri öngörüldü. Ne var ki, bilim bir bütündür. Diğer örneklerinde de görülebileceği gibi, bilim akmaya başlayınca, durdurulması güç olur.

Osmanlı ordusu bünyesinde kurulan sağlık, topçu, gemi ve savunma görev ve kuruluş öğrenimi okullarındaki öğrenciler kendilerine okutulanların dışında görüşler ve bilimlerle de tanıştılar, ilgilenmeye başladılar. Avrupalıların kullandığı türden Kutluk Veren Bilgi de bunların başında geliyordu. Böylece, alışageldikleri yönetim ve inanç türlerinden dışındaki uygulamaların nitelikleri üzerinde görüş alış-verişine de başladılar. Bu subayların bir bölümü, "çagdas" olarak gördükleri bu uygulamaları Osmanlı toplumuna da en iyi düşüncelerle aktarmak istiyorlardı. Osmanlı toplumu, atalarından gelen, atalarının yarattığı yazılı ve sözlü öz "Kutluk Veren Bilgi" türünü, değişik etkilerin altında kalarak, unutmışlardı.

Ordu bünyesindeki okullarda okuyanların bir bölümü, Osmanlı düzenini değiştirerek, Avrupa tür'ü düzen'e geçmeyi öngörüyorlardı. Bunun için gizli örgütler de kurmaya başlamışlardı. Bu subaylar arasında ordudan ayrılarak (ya da, bu yöndeki girişimleri nedeni ile ayırılarak) bir yurttaş niteliğinde çalışmaya koyulanlar oldu. Anca, bu noktada büyük birkaç sorun ortaya çıktı. Avrupa düzenleri genellikle tek bir soy'dan gelen bir toplumun yararına görev yapmak için oluşturulmuştu. Örneğin, Fransız devrimi (soy köken'i olarak Alman Frank'lardan gelen), Fransızları daha çok Fransız yapmıştı. Almanlar, üçyüz'ü bulan küçük Alman şehir toplumunu "tamga vergilerini birleştirmek," başka bir deyimle "ortak pazar kurmak" yolu ile büyük Alman toplum'una dönüştürmüşlerdi. İngilizler, genel toplumlarının bünyelerinde İskoç, İrlanda ve Gal'liler (Welsh-Cymru) olmalarına karşılık, bütün bu bağımlı ve güdümlü toplulukları "Büyük Britanya Krallığı" için çalıştırabiliyorlardı. Buna karşılık, Osmanlı toplumu ise, çok uluslu idi. Osmanlı bünyesi içine kılıç gücü ile (Roma toplumu örneği) yüzyıllar önce alınmış çok sayıdaki küçük topluluk (gene Roma örneğinde olduğu gibi) bağımsızlık aramakta idi. Dolayısı ile, ortaya bir kimlik sorunu çıkmıyordu. Ordu bünyesinden ayrılanların karşılaştıkları ilk büyük sorun olan bu kimlik sorusuna, iki yönde ve kümede çözüm getirilmesi önerildi: 1) Osmanlı kimliği; 2) Türk kimliği.

Osmanlı kimliği: inanç, soy, maya ve görüş ayırımı gözetmeden Osmanlı toplumu içinde yaşamakta olan bütün bireylerin eşit yurttaş olduğunu savunuyordu. Türk kimliği ise, Osmanlı toplumunun kuruluşuna önyak olan Türklerin kimliği üzerine Avrupadan getirilecek yeni kurumların kurulmasını öngörüyordu.

Ancak, ortada önemli bir sorun daha vardı: yüzyıllar boyunca çok uluslu bir toplum durumuna gelen Osmanlı, kurucularının, Türklerin kimliğini büyük ölçüde unutmuştu. Bu kimliği ve Türk mayasını işlememiş arıtmamış, kayıtlarda ve yönetimin üst düzeylerinde günlük yaşam içinde tutmamıştı. Böyle bir ortamda, Avrupa topluluklarınca Osmanlı'ya "Yeniden Düzenleme" baskısı yapılması Avrupa için çok daha kolaydı.

Özellikle ondokuzuncu yüzyıl içinde (bu akım, yirminci yüzyılda da sürdürülmüştür), Rus ve Avrupa topluluklarının yüksek öğretim okul ve özel kurulmuş araştırma birimlerinde görev yapan bilim adamları, Türklerin kökenleri üzerine yaptıkları çalışmaların sonuçlarını yayınlamaya başladılar. Ek olarak, Osmanlı içindeki kişisel girişimli bireyler de (bu yayınlardan da etkilenererek) kökenlerine duydukları saygı ve sevgi sonucu bu konulara eğildiler. Türklük araştırmaları filizlenmeye başladı. Rus toplumundan kaçarak İstanbul'a yerleşen,

Orta Asya Türk kökenli aydınlar da bu akımlara büyük destek verdiler. Bu ilişkiler en az onaltıncı yüzyıldan başlayarak Kazan-İstanbul-Baku-Taşkent çerçevesindeki bilim adamlarınca da sürdürülmekte idi.

Bu uyanış sonucunda elde edilmeye başlanan bilgileri yaymak için Osmanlı Türk toplumu bünyesinde değişik ocaklar ve dernekler oluşturuldu, kitaplar yayınlanmaya başladı. Bu yayınlar, daha önce Kazan ve Baku'dan İstanbul'a gelen kitaplar, dergiler, gazeteler ve diğer yayınlar dizisine eklendiler. Bu yöndeki ilgi, doğal olarak yönetim yöntemlerini de kapsamına almakta idi. Yurt dışına çıkarak yeni yönetim çözümleri arayanlar da, Osmanlı içindeki topluluklarla işbirliğine giriştiler.

İttihat ve Terakki Cemiyeti, bu tarla'ya atılan tohumlardan yeşermeye başladı. Özellikle, 1905-1908 arasında dünya çevresinde oldukça belirli bir bağımsızlık akımı gözlenir. Kuruluşunda gizli bir dernek olan İttihat ve Terakki, 1909 sonrası açığa çıkarak Osmanlı topluluğunun yönetimini kesin olarak eline aldı. İttihat ve Terakki'nin üyelerinin büyük bir bölümü, Osmanlı ordusunda görevli subaylar idi. Subay olmayanların çoğunluğu da Osmanlı toplum yönetiminde görev yapmakta idiler. 1909 da İstanbul'da yer alan ikinci İrtica hortlaması sonucu, İttihat ve Terakki'li subayların önyak olması ile kurulan Hareket Ordusu yalnız İrtica'yı söndürmekle kalmadı, Padişah'ı da değiştirdi. Bu olayı, "praetorian guard" adı ile bilinen eski Roma Tek Yöneticisini koruma birliklerinin girişimlerine (ve Arap Halifeler devrindeki, özellikle Memlûkler içindeki Hassa Alaylarının uygulamalarına) eşit tutabiliriz.

1914 öncesi, Avrupa içinde yeni bir patlamanın yer alacağı, bütün gözlemcilerce görülebiliyordu. Bu yüzden, İngiltere ve Rusya toplulukları, 1905 ile 1908 arasında çok gizli bir anlaşma ile Asya'da 1828 den beri sürdürdükleri Büyük Oyun'u durdurmakta anlaştılar. Her iki toplum da Almanlardan çekinmekte idi. Onsekizinci yüzyılın sonlarından beri gittikçe güçlenmekte olan Alman topluluğu, her bakımdan kabına sığamayacak duruma gelmişti. Ek olarak, Avrupa'nın diğer toplulukları içinde de yönetimlere karşı bir direnme görülüyordu.

Kark Marx'ın, Engels katkısı ile yazdığı "komünist gündemi" de Avrupa içinde ve dışında etki göstermeye başlamıştı. İngiltere ve Rus toplulukları, bu yeni komünist akımının nereye gideceğini pek iyi kestiremiyorlar, bu akım'a yalnızca "oyun bozan" gözü ile bakıyorlardı.

Ayrıca, "öc almak" isteği, daha önceki savaşlarda kaybedilen toprakları geri alma düşüncesi de, yeni savaşlara girme olasılığını arttırıyordu.

Japonların 1905 de Rusları Asyanın doğusunda yenmiş olmaları, Asyada sömürge olarak yaşamakta olan toplumları da canlandırmıştı. Avrupanın doğusunda Osmanlı toplumu, özellikle 18ci yüzyıldan beri durmadan toprak kaybetmekte idi. Doğu Avrupa'da, Osmanlı'dan koparılarak kurulan yeni toplumların her birinin arkasında diğer bir Avrupa toplumu vardı. Bulgarlar Rusya'ya dayanıyorlardı. İngilizler olmadan Yunanlıları düşünmek çok güç idi. Avusturya-Macaristan ise, Osmanlı gibi çok uluslu bir toplum olduğundan, ve bünyesindeki toplumlar (Çek, Slovak, Slovene, Bohem, Rumen, vb) da bağımsızlık istediklerinden, Alman toplumu olmadan Avusturya-Macaristan'ın dik durması kolay değildi.

Osmanlı ordusu, Yeniçeriden ondokuzuncu yüzyılda Nizam-ı Cedid ve Asakir'i Mansure-i Muhammediye'ye; Kırım savaşı sonrası Fransız eğitimine; İttihat ve Terakki ile de Alman-Prusya eğitim düşünce ve düzenine geçti. Alman Genelkurmayı Osmanlı ordusuna gelecekteki savaş için çok önem veriyordu. Çünkü, Alman düşüncesine göre, Rusya'daki Almanlar Anadolu'ya göç ettirilerek orada bir Alman uydu toplumu kurulacak idi. Ama bu, beklenen savaş bittikten sonra gerçekleştirilecek idi. Önce, Almanların gelecek savaş'ı kazanması gerekli idi.

Birinci dünya savaş'ı daha başlamadan önce, Alman genelkurmay'ı ayrıntılı girişimler başlatmış idi. En çok korktukları, Almanya'nın hen dogu ve hem de batıda bir anda çarpismalara girmesi idi. Ordularını iki'ye böleceği gibi, iki'ye bir, iki ayrı topluluk ile birden döğüşmesi gerekecekti. Savaş başladıktan sonra, Alman genelkurmayının korktuğu başına geldi. İngiltere ve Rusya, batı ve doğudan Almanya'ya karşı döğüş'e başladılar.

Alman genelkurmayı, karşılık olarak iki girişim hazırlamıştı: 1) Ruslara karşı Osmanlı ordusunu döğüştürmek; 2) İngilizlerin en değerli gördükleri yerlerde (Hindistan-İran doğrusunda) İslam ayaklanması çıkartmak. Osmanlılar Ruslara karşı Kafkaslarda çarpismalara girecek olursa, Ruslar Alman'lara karşı çarpisan ordularına yedek, patlayıcı, vb göndermekte güçlük çekecekler, ya da Almanlarla döğüşen ordularının bir bölümünü geri almak durumunda kalacaklar, dolayısı ile, Almanlar soluk alabilecekti. İngilizler de, Hindistan-İran doğrusunda Almanların çıkaracağı İslam ayaklanması sonucu, ordularının bir bölümünü Avrupadan çekip, Asya'ya göndermek durumunda kalacaklardı.

Alman genelkurmayının birinci isteğini yerine getirmesi güç olmadı. Enver, Osmanlı'nın Kafkaslarda Ruslara yüklenmesini bizzat emretti. Bu sırada, İngiliz akdeniz donanmasınca kovalanmakta olan iki Alman

zırhlısı boğazlardan geçerek İstanbul'a demir attı. Uluslararası anlaşmalara göre, bu iki Alman gemisinin 24 saat içinde limandan ayrılması gerekiyordu. Alman büyükelçisi bu iki geminin Osmanlılara satıldığını duyurarak, uluslararası gerekleri yerine getirdi. Ancak, bu iki geminin komutası Alman amiralinin elinde kalmıştı. Amiral, birkaç Osmanlı gemisini de yanın katarak, Kırım sahillerini Osmanlı bayrağı altında top'a tuttu. Artık, Osmanlı Birinci dünya savaş'ına girmekten kaçınamayacaktı. Birinci dünya savaşı bitmeden önce, 1917de Rus orduları Erzincan'a kadar girmiş, daha ileri gitmek için yığınak yapmakta idiler. Rusları ancak 1917 Rus İhtilali durduracak idi.

Osmanlı ordusunu Ruslara karşı başarı ile savaş'a sokan Alman genelkurmayının Hindistan-İran'da İslam ayaklanması çıkarmak atılımı İngiliz gizli servislerine yenildi. İngilizler, böyle bir ayaklanmanın çıkarılmasını değişik düzenlerle önlediler.

İngiliz, Fransız ve İtalyan'lar, Almanlara karşı döğüşmekte olan Ruslara Karadenizden yardım yollamak istiyorlardı. Bunun için, donanmalarının Çanakkale ve İstanbul boğazlarından geçmesi gerekli idi. Osmanlı birlikleri (Alman genelkurmayının da istediği gibi) saldırgan donanmaları 1915 de Çanakkalede durdurdu.

Almanlar bütün çabalarına karşılık, savaşı kazanamıyorlardı. Alman genelkurmayı, Lenin'i gizlice Rusya'ya sokmayı başardı. Biliniyordu ki, Lenin Rus Çarlığını devirecek ayaklanmaları başlatacaktı. 1917 de Rus orduları içindeki bireyler, ve pek çok ordu birliği, Bolşeviklerin yaydıkları düşünceler sonucu savaştan çekildiler. Çarlık ordusu çöktü. Alman genelkurmayı, bir aşamayı daha kazanmıştı. Ancak, Amerikan birliklerinin İngiltere ve yandaşlarına katılıp savaş'a girmesi denge'yi değiştirdi. Alman birlikleri püskürtüldü; Almanya yanında, yandaşı olan Avusturya-Macaristan ve Osmanlılar da yenik düşmüş sayıldılar.

Birinci dünya savaşının sonucunda her biri öncelikle Tek Kişilik Yönetim düzeninde olan dört topluluk dağıldı. Almanya, Avusturya-Macaristan, Rus çarlığı ve Osmanlılar. Ancak, bu çöküşler, yönetim düzeyindeki dalgalanmaların daha başlangıcı idi. Tek Kisilik Yönetim'in yerini ne tür bir düzen alacak idi? Bu daha açıkça belirlenmemişti. Örneğin, Birinci dünya savaşından yenik dönen Alman ordusu, kendilerine Spartakist adını veren, Alman Marxist'lerince geliştirilen, Moskova'daki Bolşeviklerce desteklenen bir düşünce akımı ile karşılaştı. Moskova, Marx'ın daha önce özlediği gibi Almanya'da bir ayaklanma ve devrim olmasını istiyordu. Ama, Birinci dünya savaşından 1918 de yenik olarak dönen Alman subay, asker ve birlikleri, on yıl önce, 1909 da, Trakya'dan İstanbul'a yürüyen Hareket Ordusu gibi, kendilerini yeniden

düzenleyerek bu Spartakist akımını (ve kanlı olarak) boğdular.

Spartakistler, Almanyadaki Birinci dünya savaşı öncesi yaşanan toplumsal sıkıntılara ve güçlüklerle karşı bir çözüm arayanlarca başlatılmış idi. Bu güçlük ve sıkıntılar, toplum'un yaşam düzey'i ile doğrudan ilişkili idi. Avrupadaki "Üretim Devrimi" sonucu, toplumların büyük kesimlerinin yaşamları alt-üst olmuştu. İngiltere başta olmak üzere, yönetimi ele almaya başlayan "Alış-Veriş Yönetim Düzeni" bireylerin toplum içinde durumlarını çok güçleştirmişti. Bireylerin toplumsal ilerlemeleri dondurulmuştu. Yeterince yiyecek, konut, söz özgürlüğü özlüyorlardı. Ondokuzuncu yüzyıl içinde gelişen bu sıkıntıların bir patlamaya yol açmaması için başbakan Bismark bir dizi toplumsal uygulamaya girişmiş, toplumsal güvenlik için yeni çalışma yasaları ile, çogulcu yönetim'e katılım birimlerinin kurulmasına önayak olmuştu. Ama, Bismark'ın görevden alınması sonucu, yasalar ilk düzenlendiği gibi uygulanmıyordu.

İrlanda'lılar, Büyük Britanya çerçevesinde yaşamakta idiler ise de, bağımsızlığı ve güdümsüz öz yönetim'i özlüyorlardı. Bunun için de Birinci dünya savaşına istek ile katılmışlardı. Amaçları, kendi ordularını kurabilmek için subay ve bireylerini yetiştirmek, deneylenmelerini sağlamaktı.

Osmanlı içindeki durum da, düşünce ve bekleyiş olarak, Almanya ve İrlanda'dan çok ayrıcalıklı değildi. Çogulcu yönetim'e geçiş isteği Yeniden Düzenlemeden beri Osmanlı toplumları içinde filizlenmişti. Birinci dünya savaşı sonrası, Almanya ve İrlanda gibi, Osmanlı toplumu da savaş'ı kazanmış ordularca yönetim altına alındı. Bu da, o gün'e dek değişik küme ve kanatlara ayrılmış olan Osmanlı düşünce işverenlerinin kesin seçim yapmalarına yardımcı oldu. Düşünce işverenleri, birşeyler yapılmasında düşünce birliğinde idiler. Ancak, ne tür düşünce kökeni temel olarak kullanılacak, hangi çözüm yoluna girilecek idi? İleri sürülen çözümler, üç ana başlık altında toplanıyordu: 1) Bolşeviklik yolu ile bağımsızlığa kavuşmak; 2) Amerikan Mandası altına girmek; 3) Bağımsız yeni bir Türk tuğ'u bağlamak.

Her üç önerinin yandaşları, var güçleri ile amaçlarına ulaşmak için çalışmaya başladılar. Moskova'daki Bolşevikler, Rusya içinde Bolşevikliği yerleştirmek için iç savaş'a girmiş olmalarına karşılık, yeni kurulacak olan Türk toplumunun da Bolşevik olmasını istediklerinden, gerekli gördükleri her türlü yordam'a başvuruyorlardı.

Bağımsız yeni Türk tuğ'u bağlamak isteyenler, ilk adımda, Osmanlı

ordusunun başarılı subayları idi. Kazım Karabekir, Mustafa Kemal, Ali Fuat ve sonradan onlara katılanlar, İsmet İnönü, Fevzi Çakmak, ve diğerleri, birbirlerinin ne yaptıklarını yakından biliyorlardı. Kısa sürede bu bilgileşme, işbirliğine döndü. Kimse onlara yazılı yönlendirme vermemişti.

En güçsüz durumda olanlar, Amerikan Mandası yandaşları idi. Çünkü, Amerika kendisine 1919-1920 Paris barış toplantısında önerilen bu manda'yı alıp-almamak konusunda bir adım atıp-atmamayı kendi içinde tartışmakta idi. Bu tartışma'nın altında iki iç düşünce önde geliyordu: 1) ABD nin ilk başkanı George Washington, Avrupadaki "yandaşlıklar" düzenlerini gözönünde tutarak Amerika'nın herhangi bir yandaşlık anlaşmasına girmesine karşı olduğunu söylemiş idi. ABD senatosu da bu sav'ın etkisi ile "yandaşsızlık" akımı içinde olan Amerikan toplumunun isteklerini kolaylıkla göz ardı etmek istemiyordu. 2) Osmanlı toplumu içinden ABD'ye göç etmiş Türk olmayan kişilerin kurdukları etki dernekleri, ABD dış ilişkileri yetkilileri üzerine baskı yapmakta idiler. Bu etki dernekleri, Osmanlı toprakları üzerinde--- özellikle ön Asya üzerinde Türklerin dışındaki toplumların tuğ bağlamasını istiyorlardı.

Birinci dünya savaşı sonrası girişilen Sevr anlaşması da daha yürürlükte idi. Bu anlaşmaya göre, ön asya bile parçalanacak, içinde Türkler dışında değişik toplumlara evlekler verilecek idi. ABD de kurulmuş olan etki dernekleri, Sevr anlaşmasının yürürlüğe girebilmesi için yordam veriyorlardı. Ama, bu uğraşların tüm'ü, ABD toplumunun yandaşlıklara girmeden kendi içine çekilme isteği karşısında atılım'a geçmeme düşüncesine toslamakta idi.

Bağımsız yeni Türk tuğ'u bağlamak isteyenler, kendi aralarındaki düzenlemeye gene düşüncesele yönlerden giriştiler. Yeni toplum, Türk olacak idi. Ama, önce Türklüğün kapsam ve kavramının niteliklerinin tartışılması gerekiyordu. Çünkü, yeni Türk tuğ'unun halifeli mi, halifesiz mi olması gerektiği, padişahlı mı, padişahsız mı yönetileceği üzerinde bile düşünce birliğine varılamamıştı. Bu ayrıntıların tartışmasını bile önlerindeki güçlülere bakarak ister-istememez erteleyen önderler, önce Avrupalı toplumların eline geçmiş Türk toprakları kurtarmayı uygun buldular.

Bağımsız yeni Türk tuğ'u bağlamak isteyenler arasında, yukarıdaki türlerde değişik yönlerde düşünenler bulunduğunu çok iyi kavrayan Avrupa toplumlarının subayları, bu ayrıcalıkları kızıştırmak için önlemlere giriştiler. Anzavur ve Çerkes Ethem birlikleri önceleri Ankara'nın öngördüğü yönlendirmelerle küçük çarpışmalara girdiler.

İlk başarıları sonucu, Anzavur ve Çerkes Ethem birlikleri İstanbul'u ele geçirmiş olan Avrupa toplumları subaylarının gündemine geldiler. Ön Asya Türk toplumları içindeki ayrıcalıkları körüklemek için İstanbul'u ele geçirmiş olan Avrupalı toplum subayları Çerkes Ethem ve Anzavur birliklerini değişik yöntemlerle donatarak TBMM'ye karşı kullanmaya giriştiler. TBMM'ye bağlı düzenli birlikler oldukça uğraşlı girişimler sonucu bu iki çete'yi ortadan kaldırmayı başardı.

Bağımsız yeni Türk tuğ'u bağlamak isteyenler'in başağrıları burada da bitmiyordu. İttihat ve Terakki örgüt'ü gene yönetimi ele almayı istiyordu. Birinci dünya savaşı öncesi yönetimi elde tutan ve Osmanlı'yı savaşa sokan üçlü (Talat, Enver, Cemal), uzaktaki ülkelerin başkentlerinden İttihat ve Terakki'yi yönlendirme çabalarına girişmişlerdi. Bunun için, bir de Karakol Cemiyeti adlı gizli örgüt kurulmuş ve çalışmalarına başlamıştı. İttihat ve Terakki, daha önce Teşkilat-ı Mahsusa adı ile gizli bir örgüt kurmuş, bu örgüt eli ile Enver'in Orta Asya'da gerçekleştirmek istediği Pan-Türkist atılımları da yüklenmiş idi. Bu örgütün üyeleri korkusuz ülkücü subaylar idi. Ama Yönlendiricileri ve yöneticileri, dışarıdan gelmekte olan düşünce akımlarının etkisi altında idiler. Bu Orta Asya atılımları da Alman Doğubilimleri uzmanlarınca Enver'e (Enver'in bile tam bilgisi olmadan, Enver'e evlerini açan profesörlerce) sunulmuş idi.

Deneyli bireylerden oluşan Teşkilat-ı Mahsusa, Birinci dünya savaşı sonrası, önderlerinin kişisel düşünceleri gereğince Karakol Cemiyetine dönüştürülmüştü. Bağımsız yeni Türk tuğ'u bağlamak isteyen Ankaradaki TBMM ise, gizli örgütlemeye dayanmak yerine, tam olarak temelden Türk toplumuna dayalı, Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri çerçevesinde dünyaya açık bir kurtuluş savaşı vermek dileğinde idi. Bunun için, özellikle Enver ve diğer İttihatçıların bu Kurtuluş Savaşı'na gizli olarak katılmasını istemiyorlardı. Ancak, İstanbuldaki gelişmelerden de doğrudan bilgi almak ve olayları TBMM yönünde etkilemek için de bir gizli örgüt'e gerek olduğunu biliyorlardı. Bu doğruda, Karakol Cemiyetinin Ankaradaki Genelkuruma doğrudan bağlı M.M. gurubuna bağlanması öngörüldü. Bu M.M. (ve A.P.), çok değerli ve güç görevlerin altından başarı ile kalktılar.

Ön Asya'ya giren Avrupa toplumu birlikleri ile açık savaflara girmeden önce, TBMM önderleri öncelikle iki girişimde bulundular: 1) Bu kurtuluş savaşının yasal düzenlenmesi için Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk cemiyetleri kurdular. Bu derneklerin bir bölümü daha önce ev ve çevrelerini baskıdan korumak için yerel kişilerce oluşturulmuş idi. TBMM, bunları büyük ve yurt çapında bir toplum akımı düzenine getirdi. 2) Yunan ordu birlikleri, İngilterenin desteği ile

1919 15 Mayıs günü İzmir'e çıktılar. Büyük Düşünce (megali idea) gereği, İsa'dan önceki eski Yunan toplumunu kurmak amacıyla idiler. Bu düşünce de Yunanlıların gündemine İngiliz bilim adamlarının yaptığı araştırmalar sonucu getirilmişti. İzmir ve Aydın çevresindeki Türk toplumları kendilerini korumak için çatışmalar başlattılar. Bunların arasında Ödemiş ve Aydın efeleri vardı. TBMM, bu koruyuculara danışman subaylar da yolladı, aralarında bilgileşmelerini ve birlik olmalarını sağladı.

Doğu'da Kazım Karabekir Misak-ı Milli sınırlarını sağlam olarak, Moskova ile de, örneğin Gümrü ve Kars anlaşmaları gibi antlaşmalarla da, çizdikten sonra bütün Türk güçleri batı'ya, ön Asya'ya girmiş olan Yunan ordusuna karşı yönetildi. Sakarya savaşından sonra 26 Ağustos'a gelindi.

Prusya Alman Savaş okulu komutanlığı yapmış olan Clausewitz'in gözlemini de burada anmakta yarar olacaktır: "savaş, konuşma ile elde edilemeyen sonuçlara ulaşmak için yapılır; Konuşmaların bir uzantısıdır."

Kişiler ölür, düşünceler ve saplantılar ise ölümsüzdür. Kişileri olaylara ve girişimlere başlatmaya iten de düşüncelerdir. Bir düşüncenin her gün dillerde dolaşmaması, o düşüncenin unutulduğu anlamına gelmez. Çok uzun süre sessiz kalmış düşüncelerin birden filizlenip çiçek açtığı, kişileri atılıma geçirdiği çok görülmüştür. Örneğin: çoğulcu yönetim düşüncesi; ırkçılık; alış-veriş yönetimi bunların en önemlileri arasındadır. Bu düşünceler'in doğurduğu atılımlar, ilk başta başarısız olmuş olabilir. Buna karşılık, dünya olaylarının gidiş'ini iyi ya da kötü olarak temelden etkileyebilirler. Amaç bu iyi-kötü ayırımını baştan yapabilmektir; aralıksız sürdürebilmektir. Kutluk Veren Bilgi de, kötü sonuçlara varacak düşünceleri önceden kestirebilmek, önlerini alabilmek uğraşdır. Kutluk Veren Bilgi edinilmez, kullanılmaz ise, toplum ve toplumlar düşüncesizliğin ve yandaşı olan öngörüssüzlüğün acısını çekeceklerdir.

Günümüzdeki Türk-Avrupa ve Türk-dünya ilişkileri belirli yerlerde Roma toplumunu (Tek Kişilik Yönetim ya da Kurumlaştırılmış İnanç Düzeni ayırımları yapmadan, bu tartışmaları bir yerde erteleyerek) yeniden diriltmek isteyenlerin düşüncelerinden de etkilenmektedir. Bu düşünceler hiç bir süreç içinde etkilerini yitirmemişlerdir. Ara-sıra uzun süreli uykuya yatmış olmalarına karşılık, ortam uygun oldukça ayaklanmışlardır. Bunun gibi, Tek Kişilik Yönetim ve Yasaları Kurumlaştırılmış İnançlar da olasılık bulduca geri gelme çabalarını sürdürüyorlar. Bütün bunlar, Kutluk Veren Bilgi'ye verilmesi gerekli

önemi bir kez daha vurgular.

Burada sunulduğu gibi, TBMM'yi kuran ve Kurtuluş Savaşını başarı ile yürütüp Yeni Türk Tuğ'unun bağlanmasına önderlik edenler de, sıcak savaştan önce "ince eleyip-sık dokuyarak" düşünceler savaşına girmişlerdi. Kendilerine dışarıdan önerilen sömürge, manda, Bolşevizm, vb gibi düşünceler yerine, Türk toplumuna dayalı, Türk düşünce ve gelenekleri uyarınca yeni bir akım geliştirdiler. 26 Ağustos 1922'ye giden en önemli adım, belki de bu Türk düşünceleridir; bu düşüncelerin başarısıdır. Kutluk Veren Bilgi, düşünce işverenleri tekelinde değildir. Toplumunun uluslararası yaşam yarışında ayakta kalmasını isteyen her kişinin görevidir.

KAYNAKLAR:

Bu yazı için kullanılan birkaçyüz'ü bulan kaynak kitap ve bildirileri, çok yer tutacakları için buraya almıyorum. Bu kaynaklar, aşağıdaki iki kitapta bulunabilir:

Türk Tarihi, Toplumların Mayası, Uygarlık (İzmir: Mazhar Zorlu Holding, 1997)

Essays on Central Asia (Lawrence, KS: Carrie, 1999)

Adı geçen kitaplar, dünya bilgisayar ağlarından tarayıcılar yolu ile de bulunup karşılıksız okunabilmektedir.

"Alın Yazısı" mı, "Kişi seçimi" mi? İnançlar ve Düşünce Özgürlüğü

H. B. PAKSOY, D.Phil.

[İlk olarak CENTRUM VOOR ISLAM IN EUROPA (U Gent, Belcika) da yayınlanmıştır]

Önce, bir denklemi ele alarak tanımlara yaklaşalım: $E=MC^2$. Bu denklemin varlığını nereden biliyoruz? Gökten zembil ile mi inmiştir? Yoksa, kişinin (ya da kişilerin) egemen düşüncesi sonucu olarak mı ortaya konulmuştur? Denklem var olduğu nasıl saptanır? Doğruluğu "Tanrı vergisi" midir, yoksa belirli yöntemlerle yinelenerek gösterilebilir mi?

Bu soruyu bir basamak daha ileri götürebiliriz: Bu denklemin varlığı alın yazısı mıdır? Yoksa, kişi usu ile mi bu yasanın varlığını ortaya koymuştur?

Alın yazısını kim yazar? Tanrı bu denklemin var olduğunu daha önceden biliyor muydu? Yoksa, bir kişinin bu gizi kendi başına bulmasını mı bekliyordu?

Egemen atılımın bir tanımı: Bir kişi, kendi seçimindeki bir anda, herhangi bir atılıma girişmek yeteneğindedir. Eş anlamda, bu tanımın tersi olarak, herhangi bir atılımdan da kaçınabilir.[1] 15ci yüzyılda, dünyaya insancıl açıdan bakmakla ün yapmış olan Erasmus (1466?-1536), Hıristiyan Askerlerinin Kılavuzu başlıklı kitabında yazar: "'Bir Hıristiyan askeri, her an için tetik durmalıdır. Bu nedenle, görevini yerine getirebilmek için, silahlara gerek duyacaktır. Ne gibi silahlar gereklidir? İki silah kaçınılmaz: dua etmek ve bilim.'" Erasmus bu görüşlerini sürdürür iken, dua üzerine bir, bilim üzerine ise on sayfa yazar." [2]

Bu konu, eş yaşlarda olan Erasmus ve Martin Luther arasında da büyük yazılı tartışmaya yol açmıştı.[3] Tartışma, 17ci yüzyılda, Thomas Hobbes (1588-1679) ve Derry Piskoposu John Bramhall arasında süregelmiş.[4] Daha önce, Martin Luther'in (1483-1546) devrimciliğine önyak olan ilk düşünceleri ileri süren John Wycliff (c.1330-1384) tarafından da kaleme alınmış.[5] John Locke (1632-1704)[6], John Stuart Mill (1806-1873)[7] gibi düşünürlerce de olduğu gibi, günümüzde de, Mortimer Adler ve Isaiah Berlin gibi kişilerce tartışma yaşatılmaktadır.[8]

Leibnitz'in (1646-1716) 'nedenler' ve 'seçimleri' arasındaki ilişkiler üzerine görüşü, tanımların açıklık kazanmasına yardımcı olabilir: "Herhangi bir seçim yapmadan önce, bu seçimi yapmayı sağlayacak olan veriler, seçim yapacak kişiyi başlangıçta kendi yönünde etkilemeye yeterli olmalı. Ya da, tam ters seçimi yapacak olursa, sonuç ne olursa olsun, bu sonuç alın yazısı olmamalı." [9]

Bu arayış, arayanları düşüncelerin varlığı kökenleri üzerine yazılmış

verilerle karşı karşıya getirir. Gerekiçilik: [10] Herhangi bir değişikliğin yer alabilmesi için, yalnızca geçmişteki olay karmaşımlarının zaman içinde ve doğa yasalarına uygun olarak düzenli düşüncecel gerekler gereği yer almasına bağlıdır.

Ek olarak Düşünce ve Atılım Özgürlüğü üzerine bir tanımı da ele alabiliriz:

(i) özgürlük ve alın yazısının eşit olmadığını savunur

(ii) alın yazısının doğru olmadığını savunur.[11]

İslamiyet içinde de bu tür tartışmalar da eksik değildir. 10cu yüzyılda yaşamış olan Farabi (ca. 870-950) düzenli düşünceyi savunur, bu yoldan en düzenli seçimlerle en uygun sonuçlara varılacağını önerir.[12] Özellikle, "Bey" lerin "doğruyu arama bilimine" ("felsefe"nin ilk bilinen tanımı) önem vermelerini, bu bilim içinde derin eğitim görmüş olmalarını öngörür. Farabi'ye göre, Türkçe'de "inanç" olarak bilinen "din" kavramı, bu "doğruyu arayış bilimi" olan felsefe'nin, toplumlar için "kolaylaştırılmış" bir yüz'ünden başka bir şey değildir. Buna karşılık, 11-12ci yüzyıl arasında yaşayıp, özellikle Farabi'ye çatmayı kendine görev sayan Al-Gazali (1058-1111), yalnızca "duyguların" geçerli olduğunu, "inanmanın" da tek yol olduğunu vurgular.[13] Farabi ve Gazali, konu üzerine daha önce (örneğin, M.Ö. 5ci yy da) yazılmış (ve Arapça'ya çevrilmiş) düşüncelerle de tanışık idiler. M.S. 4 ve 5ci yüzyılda yaşayan St. Jerome, St. Augustine (354-430) ve diğerleri, M.Ö. beşinci yüzyılda yaşamış olan Eflatun'un (M.Ö 427-347) yaklaşımı ile, Hıristiyanlığın öğretileri arasındaki ayrıcalıkları uzlaştırmak için M.S. 4-5ci yüzyıl sürecinde çabalıyorlardı. Farabi, bu uzlaştırmayı söyle ele almıştı: bir bey, doğruyu arama bilimini kökünden, başlangıcından öğrenmeli ve bütün yaptığı işlerde, özellikle yönettiği toplum yararına kullanılmalı. Toplumun her bir bireyi bu yönde eğitilemeyeceği için, bu düşünce düzenini kolaylaştırmak gerekir. Farabi'ye göre, Din, bu kolaylaştırmanın bir yönteminden başka birşey değildir.

Roma'lı Cicero'nun (M.Ö 106-43) günümüzden yirmibir yüzyıl önce dediği gibi "Tarih, doğruluğun ışığıdır." [14] Bu gözlem üzerine, İtalyan Veronalı Guarino bir yorumda bulunur: "Doğru'yu söylemek, tarihinin başının kesilmesine neden olur." [15] Diğerleri gibi, bu yorum ve görüşleri sınamak ve denemek gerekebilir.

Farabi yerine Gazali'nin soruna yaklaşımının önde tutulması sonucu, İslamiyet içinde "içtihat kapılarının kapanması" öngörülmüştür. Böylelikle "inanç," geçmişin belirli kalıpları içinde dondurulup kalmıştır. Günün gereklerini bünyesine alamadığı gibi, eğitimini bile kişilerin izleyebilmelerini olanak dışı bırakacak bir düzeye getirmiştir. Bu katılık

da medreselerin bile içlerine dönmelerine neden olmuş, Uluğ Bey[16]döneminde en yüksek ve başarılı düzeyine varmış olan eğitim düzenlerinin en sonunda üç tek kitabın ezberlenmesine kadar inmiştir. Ayrıntılı örneklerini 19cu yüzyıl sonlarında ve 20ci yüzyıl başlarında Gaspıralı İsmail Bey[17] ve Şevket Süreyya Aydemir'in[18] yazılarında görebiliyoruz.

Orantılı ve karşılaştırmalı olarak düşünüldüğünde görüleceği gibi, Katolik kilisesi bile Vatikan Kurultaylarını (özellikle 1961 yılında) toplayarak, inançlarını ---o güne dek süregelen toplumsal ve kurumsal bütün tutuculukları aşmayı başararak--- gelişen dünyanın gereklerine uydurabilmeyi başarmıştır.

Diğer düşünürler, dikey olarak birbirlerinin düşünceleri üzerine konuyu derinleştirirlerken, 11ci yüzyılda yaşamış Balasagunlu Yusuf'un soruna yaklaşımı ise genellikle çok daha özgündür.[19] Önce, kişinin düşünce yetenekli bir varlık olduğundan söz ile yola çıkar. Bu özelliğin, diğer yaratıklardan ayıran en büyük ayrıcalık olduğunu savunur. Sonra da, kişinin bu yeteneğini ne gibi yöntemlerle kullanabileceğini ve kulanmakta olduğunu örnekleri ile ele alır. Nedenlerini vurgular. Balasagunlunun örnekleri, dünyada kişilerin karşılaştıkları sorunlara getirilebilecek çözümler üzerine kurulmuştur. Bununla birlikte, belirli bir kişisel ve toplumsal davranış yönteminin varlığını da ortaya koyar. Bu davranış yönteminin ilkeleri nedir? Bir Türk atasözü, bu yaklaşımı anlamamıza yardımcı olabileceği gibi, özetlememizi de sağlayabilir: "iğneyi kendine, çuvaldizi başkasına batır." Kişi, başkalarını ilgilendirecek bir girişime kalkarken, sözü edilen girişim kendi başına gelse idi, ne denli sevinir idi?

Ancak, bu düşünce yaklaşımı da bir yerde yetersiz kalır. Çünkü, her kişi bu düşünce yaklaşımı ile girişimlere başlamaz. Örneğin, yalnızca kişisel çıkarlarını düşünerek atılıma başlayan bir toplumu ele alalım. Geçmişte örneği çok olan bu toplum, elinde olmayan varlıkları vuruş ve çarpma yolu ile elde etmek isteyebilir. Yağmalanmaktan kurtulmak için, baskına uğramak üzere olan diğer toplum da kendini savunmak isteyebilir. Balasagunlu, bu durumda "beylerin ellerini kılıçlarına dayamaları gerektiği" ni savunur. Bu görüş, Balasagunlu'dan beş yüz yıl sonra yaşayan Erasmus'un yazılarında da yer alır; 20ci yüzyılda da"savaş gereği" (haklı savaş) olarak Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarında Batı uygarlıklarının baş dayanağı olur.

Mustafa Kemal Atatürk'ün "Egemenlik Ulusundur" (ya da, ilk söylediği

gibi "hakimiyet, kayıtsız şartsız Milletindir") seslenişi ile yalnızca yurdu dört koldan saran dış yağılara karşı ileri sürülmüş bir yön gösteriş değildir. Öncelikle, toplumun düşüncelerinde düzenli ve yöntemli olmaları gereğini vurgulamaktadır. Diyebiliriz ki, Atatürk, toplumun egemen olarak yaşayabilmesi için "alın yazısı-kişi egemenliği" yaklaşımları arasında seçim yapması gerektiğini ileri sürüyordu.

-

KAYNAKLAR:

1. R. Kane, Free Will and Values (SUNY, 1985). Pp. 20-21. D1 (Freedom of the Will): A rational agent (person or self) S is (was) free at a time t with respect to a choice or decision J, if and only if, S has (had) the power at t to make J at t and S has (had) the power at t to do otherwise at t (i.e to refrain from making J and or to make some choice or decision other than J at t). Free will, so defined, is a dual power; the power to choose (or, "efficacy" as we shall call it) and to do otherwise (or, "avoidability"). The latter, as indicated, may involve either refraining or making a a contrary or contradictory choice or decision.
2. Erasmus Rotterdamus, Enchiridion militis christiani (Handbook of a Christian Soldier) (St. Omer/Louvain, 1503).
3. Discourse on Free Will: Erasmus vs Luther (New York, 1961).
4. John Bramhall, The Works of John Bramhall (Oxford: John Henry Parker, 1844); Thomas Hobbes, The English Works of Thomas Hobbes, W. Molesworth, Ed. (Scientia Aalen, 1962). P. 39: "I acknowledge this liberty, that I can do if I will: but to say I can will if I will. I take to be an absurd speech."
5. John Wyclif, On Universals (Tractatus de Universalibus) Anthony Kenny, Tr. (Oxford, 1985); John de Wycliffe, D.D. Tracts and Treatises Robert Vaughan, Tr. (London, 1845).
6. "I leave it to be considered whether [these claims] may not help to

put an end to the long agitated, and I think, unreasonable, because unintelligible question, viz. whether man's will be free or no... the question itself is altogether improper. For.. when anyone well considers it, I think he will as plainly perceive that liberty, which is but a power, belong only to agents, and cannot be an attribute or modification of the will, which is also but a power." John Locke, *An Essay Concerning Human Understanding* A. C. Fraser, Ed. (New York: Dover, 1959). Pp. 319-320.

7. John Stuart Mill, *On Liberty* (New York, 1956).

8. Mortimer Jerome Adler, *The Idea of Freedom: A Dialectical Examination of the Conception of Freedom* (New York: Doubleday, 1958); Isaiah Berlin, *Four Essays on Liberty* (Oxford, 1969).

9. G. W. F. Leibniz, *Selections* P. Weiner, Ed. (New York: Scribners, 1951). Thesis of Leibniz: In the relation between reasons and choice, the reasons which the agent has prior to choice must in some sense incline the agent toward the choice, or the doing otherwise, whichever occurs, without necessitating what actually occurs, i.e. without determining what occurs in the sense of determinism (See Kane D2 P. 30).

10. D2 Determinism: The occurrence of a state or change E at a time t is determined if and only if there is some combination of past circumstances relative to t, or past circumstances relative to t and laws of nature, whose joint existence is a logically sufficient condition for the occurrence of E at t (where "X is a logically sufficient condition for Y" means "it is logically necessary that if X then Y"). See, Kane, P. 30.

Libertarian view of Freedom: (i) denies that freedom and determinism are compatible (ii) (as a consequence of ascribing an incompatibilist freedom to humans, if for no other reason) denies that determinism is true.

11. (Libertarian view of Freedom) Bernard Berofsky, *Free Will and Determinism* (New York, 1966).

12. Alfarabi's *Philosophy of Plato and Aristotle*, (ca. 870-950) Muhsin Mahdi, Tr. (Free Press/Macmillan, 1962).

13. *The Faith and Practice of AL GHAZALI*, W. Montgomery Watt, Ed. (London, 1953).

14. "History is the Light of Truth." Cicero, De Oratore II.9.36.
15. "Telling the truth will cost the historian his head." Guarino de Verona, Epistolario R. Sabbadini, Ed. (Venice, 1915-1919) 3 vols.
16. Kevin Krisciunas, "The Legacy of Ulugh Beg", CENTRAL ASIAN MONUMENTS (H. B. Paksoy, Editor) (Istanbul: Isis Press, 1992).
17. Kirişli Cafer Seydiahmet, Gaspıralı İsmail Bey (Istanbul, n.d [1934]); H. B. Paksoy, Chora Batır: A Tatar Admonition to Future Generations. Studies in Comparative Communism, VOL. XIX Nos. 3 and 4; Autumn/Winter 1986. Pp. 253-265.
18. Makedonya'dan Orta Asyaya Enver Paşa (3 Vols.) (Istanbul, 1970-1972) [several printings were made], utilizing Enver's autobiography; Tek Adam [Mustafa Kemal]. (3 Vols.) (Istanbul, 1963-1965); and İkinci Adam [İsmet İnönü] (3 Vols.) (Istanbul, 1966-1969).
19. Yusuf Has Hacib, Kutadgu Bilig Çeviri: R.R. Arat. (Ankara: TTK, 1974).

Toplum olarak varılmak istenen sonuç nedir?

H. B. PAKSOY, D. Phil.

[İlk olarak CENTRUM VOOR ISLAM IN EUROPA (U Gent, Belçika) da

yayınlanmıştır]

Bu soruya ayrıntılı karşılık verilmeden yola çıkmak, nereye gidileceğini bilmemeye eşittir. Nereye gidileceğini bilmemek, en kısa yoldan "yok" olmaktır. Çikilmesi öngörülen yolculuğun birinci aşamada öncelikle düşüncesele açıdan olması, sorunun daha da büyük önem kazanmasına neden olur. Çünkü, düşüncesele yolculuk sonsuz olduğu gibi, sonuçları da sürekli ve ileriye açık olacaktır. Türk Atasözü:

At ölür, meydan kalır;

Yiğit ölür, anısı kalır.

Günümüzde kişinin yiğitliğini evrene duyuracak belge alması, olumlu, yaşayıcı ve kalıcı düşünceleri geliştirmesine doğrudan bağlıdır. Bu tür başarılı kalıcılığa ulaşan bireyleri yetiştiremeyen ve onların başını çektikleri atılımları gerçekleştiremeyen toplulukların adlarını ileride ancak kişiler bile kalamayacaktır.

Konu "varılmak istenen sonuç nedir?" Eğer soruya uygulanan düşünce düzeninin sağlıklı olduğu öngörülecek ise, bu sorunun tek ve kesin bir karşılığı vardır: "Toplumun ve toplumu oluşturan bireylerin yaşamlarını sağlıklı, güdümsüz, varlıklı ve mutluluk içinde sürdürmeleridir." Sağlık, güdümsüzlük ve mutluluğun tanımları nelerdir? "Sağlık"ı, yalnızca "hastaliksız" olarak düşünmek yetersizdir. Eğer toplum ve bireyleri, "Maya"larını sağlıklı olarak gelecek kuşaklara aktaramayacak bir duruma düşmüş, ya da düşürülmüş iseler, "sağlıklı" olamazlar. Bu "Maya" nedir? Ne gibi niteliklerden oluşur? Bu soruların en temel karşılığı: "toplumun sağlıklı gelişmesini sürdürecele ana değerler" olacaktır. Toplum, bu ana değerlerin ne olacağını da ancak karşılaştırmalı ve denetlemeli bilgi yolu ile elde edecektir. Birikmiş bilgilerin toplumca açıkça tartışılması ve bu yoldan denetlenerek süzgeçten geçirilmesi bu ana değerlerin ne olacağını da ortaya çıkaracaktır. "Maya" yı oluşturan değerlerin niteliklerinin bilinmemesi de, "maya" nın arılıktan uzaklaşmaya başladığının göstergesi olabilir.

Geçmişte kayıt altına alınmış bütün olaylar, toplumların bu kısaca özetlenen sonuçlara ulaşabilmek için giriştikleri yarışmaların özetidir. Söz konusu yarışmalar, toplumların öz yaşamlarını sürdürmek için giriştikleri atılımlardır. Yaşamlarını sürdürmeyi kendilerine ilke seçmiş olan toplumlar, ellerindeki verileri en verimli oranda değerlendirmek ve kullanmakla yükümlüdürler. Dolayısı ile, bu tür değerlendirmeler yapılırken, gelecek kuşakları düşünce ardı etmeden işe koyulmak kaçınılmaz. İncelenmek üzere ele alınacak konular, bu amaçlara nasıl varılacağını saptamakla sıralanır.

Üretilen başarılı ve kalıcı düşünce ve atılımların dünya toplumları için

de yararlı olması gerekir. Bir toplumca üretilen her düşüncenin, o toplum için "başarılı" olsa da, uygulamaya konulduğunda, sonuçlarının bütün dünya toplumları için olumlu olamayacağını unutmamak gerekir. Günümüzde, dünya üzerinde büyük ölçüde atılıma geçmeye başlayan pekçok toplum ve bu toplumların içinde özel kuruluşlar bulunuyor. Bu örgütlerin bir bölümünün varmak istediği sonuçlar dünyadaki diğer toplumların hiçbir bakımdan yararına değildir. Bu bakımdan "bırakın, istediklerini yapsınlar" düşüncesi, yaşamak isteğinde olan hiçbir toplum için geçerli olamaz. Bu yeni bir gelişme değildir. Dünya toplumlarının birbirleri ile, karşılıklı alışveriş ve mayasal açılardan, çok daha yakın ilişkilerde bulunmaları dolayısı ile, artık hiçbir toplumun bu yararsız gelişmelere göz yumması kolay değildir.

Günümüzde (ve geçmişte) eyleme geçen bu tür örgütler arasında saplantılı inanç kökenli olanlar olduğu gibi, "dünyanın düzenini" herhangi bir neden ile değiştirmek isteyenler de bulunur. Amaçları ne olursa olsun, bu örgütlerin çalışma alanlarının yöntemleri, bir orta oyunu gibi, açıktır. Amaçları çok küçük sayıdaki kişilerin çıkarlarını olabildiğince artırmak; buna karşı da, büyük toplumlara büyük ölçüde zarar verdimen olduğu anlaşılan anılan örgütlerin çalışmaları yalnız eylemsel değildir. Önce düşüncese kökenlere ve amaçlara dayandırılmışlardır. Bu düşüncelerin kökenlerini bulabilmek, oldukça büyük açılımlı bilgi dağarcığını, bu dağarcığı kullanabilecek deneyimli araştırmacıları gerektirir. Bu tür araştırmacıların yalnızca tek türde, örneğin yüksekokullar gibi, kuruluş bünyesinde çalışmaları gerekmez. Önemli olan, yeterli sayıda ve dünya düzeyindeki yetenekte Düşünce İşverenlerinin yetiştirilmesidir.

Bilerek ya da bilmeyerek, bütün düşüncese kuruluşlar da birbirleri ile yarışma içindedirler. Bu yönden de, içinden çıktıkları toplumlarını andırırlar. Ürettikleri düşünce ve görüşleri, diğer toplumların özel kuruluşlarına yansıtmak, "kaleyi içten fethetmek için" çaba gösterirler. Dolayısı ile, Düşünce İşverenlerinin olaylara "tepki" göstermek yerine önceden "etki" düzeninde çalışması kaçınılmaz. Olayları, güncel darboğazlara ulaşmadan önce görmek ve önünü almak gerektir.

Sonuç olarak: bütün bu işlemlerin ve yapılması gerekli işlerin dökümünü yapmak yerine, her atılım için hergün "varılmak istenen sonuç nedir" sorusunu her an göz önünde bulundurmak yeğdir. Her atılımın gül bahçesi olacağını düşünmek çocukluktur. Gönüllü kişiler karşılık beklemeden çalışır---belki. Hiç olmaz ise, gönüllüler uğraşlarının çiçeklenmesini görmek isteyenlerdir.

Bu, çok dikenli ve çileli bir yoldur. Bu yola çıkan her düşünce

işverenin istediğine, ya da özledigine kavuşmadan göçüp-gidebileceğini unutmamak gerekir. Bu durumda, düşünce işverenin yapabileceklerinin başında gelen, ilerde kendi yerini alacak ve daha iyi düşünce işverenliği yapacak olanları yetiştirmek, toplumun mayasını koruyup-geliştirmek, "toplum için varılmak istenen sonuç nedir" sorusunun sürekli sorulmasını sağlamaktır.

Keloglan ve Kurgu Bilim

H.B. PAKSOY, D. Phil.

Bu yazı, H. B. PAKSOY'un 25 Nisan 2004 tarihinde, saat 2:00'de, Türk Evi'nde, (821 United Nations Plaza New York, NY 10017) 23 Nisan Çocuk Bayramı nedeniyle yaptığı konuşmanın özetidir.

1. "Gençlikte Sac, Yaşlılıkta Sakal Yakisir" bir Türk Atasözüdür. Bu deyiş'in isiginda, neden alp'in adı'nin Keloglan olduğuna kısaca göz atmak uygundur. Kel bir oğlan, en kısa surede göz'e batacaktır. Böylece, daha bastan, bu oğlan'ın yapacaklarının önemli olduğu ve olacağı açıktır. Toplum, düşünce ve inanışlarını Keloglan kişiliği içinde dil'e getirir; yaptıklarını anlatıp boburlenebileceği bir kavram'a donusturur. Disarıdan bakıldığında, bu işlem bir yerde Toplum'un Kurgu Bilim'e katkısı olarak algılanabilir.
2. Kurgu Bilim iki dönem'e ayrılır: M.O; M..S. Bu iki dönem arasında, hiçbir ayrıcalık yoktur. Ne içerik bakımından, ne de yöntemler açısından. Tüm'ü ile birbirlerine estirler. Bu yönde tüketilen bütün yaratıcı güç, toplumlari bir düzeyde inaçlara zorlamak amacına donuktur. Kurgu Bilim ile yaratılmış olay ya da kişiliklerin yardımı ile, az gider kullanarak yüksek verim alınmasına çalışılır. Bu zorlama, toplu yönetim düzenince de yapabileceği gibi, tek kişice ele alınmış bir atılım olarak da ortaya çıkabilir. Amac, bir 'yönetim' bölümünün çıkarlarını korumaktır, giderleri düşürmektir. Ancak, bu uğras sonucunda, kimin daha çok gelir elde edeceği sorusunun Toplumca sorulması kaçınılmaz.
3. Ne var ki, ara-sıra Toplum da bu tür eylemleri kokunden anlayıp, kesinlikle karşılık verir. Bu karşılıkları da, Toplum kendi içinden çıkardığı kişiliklerin ağzından anlatır; yaratıcılığını, keskin düşüncesini uygulamaya koyar. Bu kişiliklerin ardında, altında, geçmişte yaşamış biri vardır. Soyledikleri ve yaptıklarından dolayı Toplumca sözcü seçilen bu kişilikler bir maya oluşturlar. Sonradan yapılan ve söylenenler de, örnek alınan kişinin imis gibi görülür. Bir ana varlık, bir alp, bir balbal oluşur.
4. Bu yarışma da tam anlamı ile, kimin ne kadar pay alacağı üzerinedir: inancsal kurumlar mı, yoksa, 'soylular' (gerçek ya da yakıstirmacı) kümeleri mi? Çünkü, sonucunda, iş yalnızca kimin kimleri yöneteceği ve giderini kimlerin ödeyeceği soruları üzerine oturtulmuştur. Doğal olarak, bu işlerin sonucundan yararlanacak kişi ya da toplumlar, amaçlarını açıkça göstermek istemeyeceklerdir. Çünkü, inaç ve soylu basçıları kendi aralarında çok yonlu çekismektedirler. Bu yarışmaya baskalarını almak, katılmalarına göz yummak, kendi paylarını azaltacaktır. Ne var ki, insanoglundan başka iki ayak üzerinde durabilen pek bulunmaz. Doğadaki varlıkların büyük çoğunluğu dik durabilmek için en azından üç ayağa gerek duyar. Konumuz bakımından, üçüncü ayak Toplumdur. Toplumca yaratılan

Kisilikler ya (az da olsa) bilinen bir kisiligin cercevesi genisletilerek olusturulur, ya da tam anlami ile Kurgusaldir. Iki nedeni vardir: Kuramsal kavramlari somut olaylara donusturmak, Yaratilan kisiligin agzindan, unutulmaz bicimde Toplumun belleğine veriler, kuramlar yerlestirmek.

5. Bu karsiliklari en gorkemli olarak bulundugu toplumlarin arasinda Turkler gelir. Nasreddin Hoca uzerine pekçok yazı ve kitap yazılmıstır. Nasreddin'in "Kedi ve Kiyıma" oykusunde ozetlenen kuramlari, dunyanin degisik yerlerindeki bilimadamlari yuzyillar sonra ancak kitaplar yazarak anlatabilmislerdir. Ancak, bu Turk kisilikleri Nasreddin ile baslamadigi gibi, onunla da son bulmaz. Her biri birer inci niteliginde, pekçok maya'lik etmis ornekler vardir. Keloglan bunlardan yalnızca biridir. Yazılmayacak, anlatılmayacak ve dünya kaynaklarına gecirilmeyecek olurlarsa, bu mayalar da yok olacaktır. Bu yokolus, Toplumun oz gecmisine yapabilecegi en buyuk kabaliktir, saygisizliktir. Ustelik, bu yokolustan sonra, yokolan oyku ilk olarak baska bir toplumun sozcusunce dile getirilmis gibi yeniden surume girebilecek, diger toplumlarin ilerlemelerine katkıda bulunabilecektir.

6. Toplum bu yontem ile yalnızca kendine inanc somurucuları ve soylular ikilisince sunulan kurgubilim urunu olay ve kisiliklere karsilik vermekle kalmaz. Yaratilan balbal kisilikleri ile gelecek kusakların ve Toplumun mayasini korumayı saglar. Yakın yuzyillara kadar, alpler arasinda tek-e tek dogus yapilir, sonucunda ulkeler alinip verilebilir idi. Gunumuzde bu tek-e tek dogus kilic-kalkan yerine Kurgu Bilim yaraticiligi ile yurutulmaktadır. Kimin Kurgu Bilim yaratıkları evrende daha iyi yayilir, bilinir ise, o ulke ya da toplum yarismayı kazanmis olmaktadır. Bir yerde, bu tur giz oyunlarını ogrenmek ve belgelemek kacinilmaz.

7. Toplumların Kurgu Bilim yolu ile kendilerine sunulanlara gene Kurgu Bilim yontemi ile karsilik vermeleri bir bas kaldirma olarak da gorulebilir. Atılan yanlis adimleri dogruya yoneltmek, ileride yapilabilecek yanlisların onune gecmek icin kayda alınmis atilimlardır. Bu oyle bir baskaldirmadır ki, sessiz baslar; once dusuncelerdedir. Toplumun bireylerinin birlesen sesleri ile gittikce yukselir. Butun gelecek kusakları etkiler, mayalar, egitir. Keloglan, bu yontemin en oz, en etkili orneklerinden biridir. Kut Veren Bilgi ile ugrasanların ve okuyucularının en once ogrenmeleri gerekli olan: toplumlar arasi iliskilerde ve toplum ile yoneticileri arasındaki alis-verislerde hicbirsey gorundugu gibi degildir. Kayda gecmis-gecmemis olayların ardındaki nedenler, etkenler genellikle tum olarak bilinmez.

Unutulmamalıdır ki, hicbirsey (olay, bilgi, kisilikler, iliskiler, vb) gizli kalamaz. Ancak bulunmaları ve anlasılmaları geciktirilir. Bu çok onemlidir. "At'i alan Uskudar'i gecer" atasozunun kapsamına girer. Sonradan ogrenilmeleri yararlarını büyük olcude dusurur. Dolayisi ile:

Olaylari baslangicindan gorup belgelemek kacinilmazdir. Sonra da, bu belgeler yordami ile atilima gecmek boyun borcudur.

8. Iceriklerini dusunmeye basladigimizda, Keloglan oykulerinin bu yonde yaratildiklari sonucuna varabiliriz. Anlasilan, Turk Atalari bu tur iletisimin onemini cok once kavramis ve geregince uygun dusunceleri Kurgu Bilim alp'ini yaratarak agzindan gelecege dogru aktarmistir. Bunlari arasinda, Egemenligin korunmasi olabilecegini de dusuncelerden uzak tutmamak uygun gorulebilir.

— · —
http://www.ku.edu/carrie/texts/carrie_books/paksoy-8/

ALPAMIŞ

A. A. Divay daha önce bozkırda bulduğu ALPAMIŞ ı 1901 yılında basım yolu ile dünyaya bağışlamış idi. Aşağıda ayrıntıları verilen kitapta

[*A L P A M Y S H Central Asian Identity under Russian Rule* (1989)]
bu Divay yayınının tıpkıbasımı ve ilk İngilizce çevirisi yayınlanmıştır. Bu kitaba 1989 yılında yüksek üretim gideri nedeni ile alınamayan Latin harfli ALPAMIŞ, şimdi okuyuculara sunulmaktadır. (Adi gecen kitabın bütün yayın hakları ***Copyright © **** H.B. Paksoy'undur)

Konu ve destan üzerine değişik yorumlar ve kaynakları, basılmış kitap

içinde yer alıyor.

ALPAMYSH Central Asian Identity under Russian Rule (1989)

http://www.ku.edu/carrie/texts/carrie_books/paksoy-1/

bulunumundan bilgisayar yolu ile de okunabilir.

H. B. PAKSOY

ALPAMYSH Central Asian Identity under Russian Rule
Association for the Advancement of Central Asian Research
Monograph Series

Hartford, Connecticut

First AACAR Edition, 1989

ALPAMYSH: Central Asian Identity under Russian Rule

COPYRIGHT 1979, 1989 by H. B. PAKSOY All Rights Reserved

Library of Congress Cataloging-in-Publication Data

Paksoy, H. B., 1948- ALPAMYSH: central Asian identity under Russian rule. (Association for the Advancement of Central Asian Research monograph series) Includes bibliographical references (p.) Includes index. 1. Soviet Central Asia--History--Sources. 2. Alpamişh. 3. Epic Literature, Turkic. 4. Soviet Central Asia--Politics and Government. I. Title. II. Series. DK847.P35 1989 958.4 89-81416 ISBN: 0-9621379-9-5 ISBN: 0-9621379-0-1 (pbk.)

ALPAMIŞ (Bütün yayın hakları ***Copyright © **** H.B. Paksoy'undur)

1. Burungu ötken zamanda, Cidalı Baysun deygän yerda,
2. ötken Alpamiş Batırının tarifi hikayatı abyatıdır.
3. Burungu ötken zamanda, Cidalı Baysun elinde Baybörü, Baysarı
4. iki tenkalmen Bay idi. Dört tulgu may idi. Baylığın munı yok
5. bir ferzandning derdinan. (Baybörü:) Eşiktan tözgö karar günü yok,

Baysarı Bay.

6. Bay birbiriga aytadı: Ey Baybörü, bol dünyadan bi ferzend öter bolduk.
7. Hakdan bolsa inayet, peygamberden şafaat, pirlardan bolsa keramet. Yalgız
8. zürriyet deyib hakdan tilek edelik. Bol söz bir birina makul geldi.
Evliya
9. koymay tünadi , Hakdan tilek etti. Yiğlab yürügenide, iki Bay vade
10. etdi. Alla Taala bizlarga ferzand verse, birimize oğul birimize kız verse,
11. san mening kızımğı alarmıdın, arı al dedim dedi. Mening oğlum bolsa,
12. sening kızınğ bolsa men sana kızımdı verür idim deyib akladı,
vade
13. kıldı. Kızı bolmay turganında iki Bay kuda boldu.
14. Alla Taala rahim edib, tileğın kabul etdi. Şol vakitlar bolganında,
15. aradan köp gün ötdü. Ellerine kaytu talabın etdi. Selamet
16. ellerine geldi. Baybörü Bayning alğanına Can Talas Baybiçedir
17. idi. Baysarı Baydınğ alğanına Altun saç Baybiçe idi.
18. alğanlarına yakınlık etdi. Göz yaşı kabul boldu. Boyna hamile bütüdü.
19. Tokuz ay on bir gün köterdi. Kabir tapsa kan Bayda, boyurgansa

20. tün fayda. Kende ki tuman orlasa gözü yeride görmede. Eid günü
21. maning boldu Baybörü Bayding alganı bir oğul bir kız doğurdu.

Baysarı

22. Bayning algani bir kız toğurdu. Katta Bayram toy birdi.

Toksannan be

23. soydurub, dört koldan ocak kazdırdı. Altın kabak attırdı. Dan
24. biröv caylab çaptirdi, pehlivan ceket tutturdu. Otuz gün oyun
25. kırk gün toyun etdi. Uyun içinde altun beşik salub, iki Bay
26. ferzandların alub geldi. Hoca mollaning aldılarına alub gelib

koydu.

27. Allahın yahşi bendesi sizlar ferzandlarımın adın koyung, fatiha
bering.

28. Köp Baylar inam birdi. Sarfaylar şol vakitlarında birov o bolsun,
29. bir o bol bolsun dedi. Baylarning gönlüne makul gelmedi.

30. Kıbla tarafına karasa, başında kulahının neyinde ceğde üstünde

31. melle hoca mollalar gördü. Özlari bir yahşi bende, yedi kalender

peyda

32. boldu. Hoca mollalar aytadı: Ey Baybörü Bay, göz yaşın kabul

33. bolgan iken, gaibden bahtlı kalender geldi. Şular ferzandleringing

34. adın koysun. Şular ne dese, hem bizlar amin deyib kul köter eli

dedi.

35. Toy hanadan, toy ulusun birdi. Yedi kalenderler ortağa çağirib,

36. alub gaibden gelgen bende, sizler şol ferzandlarning adın koyung dedi.
37. Kalendarlar yahşi dedi. Baybörü Bayding yalgaz oğlunun adına
38. merd Alpamişş bolsun dedi. Kızning adına Karlıgaç (Kırlangiç) bolsun, Baysarı
39. Bayning kızınıng adına Gülbarçın bolsun dedi. Gülbarçın Alpamişga
40. çift bolsun dedi. Alpamişni yeti kalender aldığa alıb özünün
41. arkasına pençe urub, yalnız oğlum sen dedi. Yedi piring men dedi.
42. Tar yolda taykak kişide, başinyga iş tüşgan yerde, yedi kamil pirim
43. deyib yad etseng, Alla Taala yardım birsa, kollamak bizga şart diygan.
44. Gaib eren kırk çilten iken gözden gaib boldu. Katta bayram toy
45. tarkab gitti. Aradan yedi yıl ötdü. Birgünü oturub iki Bay kengeş
46. etdi. Oğul der ki oğul birdi, kız der ki kız birdi, ikimiz kuda
47. bolduk. Karılık karşı gelganında, yiğitlik yelip ötganida, elde katta
48. Bayram toylar bar. Karakasga at binseng, at kuyruğun sart tüysan,
49. kartayganda kök börü oğlakğa düşen kalay bolar iken düştü.

50. Bedevining saylab binib kök börü oğlakga tüsdü. Baysarı Bay
 51. oglakkı aldi da kaçdı. Baybörü Bay izinan kovub yetdi. Oğlakning
 52. sırağınan üstab cıbirdı. Baysarı Bay cibermedi. Yekevu şu yerde
 53. zıtlaşip, itişib birbirine kamçı salub, kuralaman icinde Baybörü
 54. Bay uruğundan köp idi. Baysarı Bayın uruğu az idi.
 55. Kökbörü oğlakna talaşib şeytan iyesi boldu. Baysarı Bay
 56. togan kudası Bayböridan köp körülük, köp zorluk gördü *
 57. Kalsa çiksa can * diygan kudasıynan gönglü kaldı. Mening bi
 58. ferzand ayganlığımı başıma geltürdü. Kim koyunluk sebebinan

Baysarı

59. şaşip merekeden uyuna kaytdı. Bağrının suyuga çerke berib yeti
 60. gün yeti tün dalağa çıkmayı hafa bulub yatdı. Yatıb oyalanıb
 61. mening kıyamatlıgı kudam idi, Baybörü mening korluğun,
 zorluğun
 62. görüb yürgenca yana bir yurtlariga başımını alub keteyim. Er
 63. yiğit kudasının korluğuna cıdamay bir yurtlarga gitayın.

Baybörü Bayga

64. kızımdı birmayın. Bir salum tuzumdu hem birmayın. Bol yalgancı
 dünyada
 65. Baybörü Baydının serem yüzün görmeyim deyib, altıaycılık kırk
 günçilik
 66. yolga, Tayşa Haning iline, toksan narga can artub, Tayşa

Kalmakding

67. iline göçdü. Ak Bulak deygan bolakding başına çikdi. Tuni manan
68. yolda sehering fayz vaktinda toksan narga kaytadan can artdı.
69. Gül Barçın cannı altun kebeceğe salub kara narding üstünde,
70. Altun Saç adlı alğanı bir söz dedi: * Hava cavsun, aydın
71. günlar sel bolsun * yıldan yılga bol devletinin mal bolsun *
72. seher vaktinde toksan narga yük artıb * Gül Barçının atası,
73. sizga yol bolsun * ayıl tartdıq dan bedeving beline * kulak
74. saldıq men Moğolunung tiline * seher vaktıda toksan narga yük
salub *
75. men baraman kanday şahının iline. Cuvab Baysarı Bay: mang
yığlayıngda
76. kılğandı kalem kaş * korluk menan ötmey diygen içgen aş *
77. korgan korlugumnu beyan eyleyim * (Baysarı:) Kemlik tartıb
yığla birma
78. Altun Saç * on törtünde bülend toğan ay idin * bu dünyada
79. dört tulukga say idin * azdan devran sürgan baytak elimde *
80. bol yurtlarda iki tengles Bay idik * ontörtünde bülend toğan
81. ay boldu * bol dünyada dört tulugum say boldu * azdan daveran
82. sürgan baytak ilimde * at çabdirgan günde bayram toy boldu *
83. deli gönlüm taşgan men * bedevge kamçı baskan men * esirde
algın

84. dalada * ulağni alıb kaçgan men * maksadga kimler yetgendi *
bir
85. zürriyet kadiri bizga ötgandi * kıyametlik kudam idi Bayborı *
86. kiynimden kovub tiykandi * kıyamatlık kudeman * başıma kamşı
87. tiggendi * aldımda ağam yoğ ikan, kiynımda inim yoku ikan * bir
88. ferzanding kemiynan * kıyamatlık kudamdan basıma kamsi
tiggendi *
89. tartdım ayıl nardınng beline * alti ayçılık kırk güncılık yol
90. yurub * men barurman Tayşa Kalmak iline * at kuyruğun
tüyerim *
91. armansız davran sürerim * yalguz kızım Barçını * din bilmagan
Kalmakka *
92. saylab yürub beririm. * Cevab Altun Saç: Men yiğlaymın gözde
yaşım *
93. göl bolub * artım yabkan kara saçım gül bolub * olday görkan
94. yalgız kızım Gülbarçın * azdım devran süralmadı kız bolub *
doksan
95. kirme bağının gülü Şolmayma * arlı yiğit namus belan ölmeyme
*
96. ağayın men kim uruşmas talaşmas * abiruy varda elge kaytsak
bolmayma *
97. salmas kadir mevlam başka yarlıkını * kalar din bilmesler fiili

tarlıkını *

98. ağayın min kim uruşmas talaşmas * kayt kıl rahmat imdi abruy

99. barlıkda * naz bedavning minnatıdendur tirliği * zayi bolur

ömrümün

100. şirliği * kel kaytalık emdi ebruy barlıkda * yaman bolur din

101. bilmesinin korlugu * Imdi şol kitgannan göçüb gitdi. Altı

102. aycılık kırk güncülük yol yürüyüp, saçı selamet Tayşa Hanıng

103. iline barıb tüşdü. (Tayşa) Kenkine konuş birdi. Çarvaga çay

birdi. Tayşa

104. Kalmakdın ilinde fıkarada bolub, zekatın berib, yüre birdi. Kiması

105. şul boldu. Kurumsak atandı. Alkısısa aradan yedi yıl ötdü. Munda

106. ketkanda Gülbarçın yedi yaşında idi. Yedi yıl ötdü, yaşı ondörde

107. yetdi * Ol ayındakı haberdi kimnen işitdin * Tayşa Kalmakdan

108. işitding * Yurt eğesi Tayşa Hanıng kulağına yetdi. Altmış iki

109. alemdarlar, otuz iki mühurdarlar hemesi işitdi. Barçının tarifini

110. Tayşa Hanga aytd. Aynalayın kayınayım. Bayağı kelgen Baysarı

diygan

111. fıkaraning diygen bir kızı bar iken, sizga layık ikan didi. Padişah

(Tayşa) makul

112. gördü. Şol Bay bizga kızın birmas migan, bizdi kuyov dimas

mikan?

113. Onda aytadı: Sizden artuk kimga biredi? Taksir dedi. Bar onday

114. bolsa aytırıb geling dedi. Şol vakitlerinde Karacan deygän
Kalmak,
115. özü bahadur, özü pehlivan bol hem bir kalanıng hakimi idi. *
116. (Karacan:) Hanıning işi el menan * Padişah zorluk kılman, ne işi
bar kız menan *
117. Nasib bolsa Barçın Can * devran sürer biz manan * Karacan
aytadı:
118. Men alamin; Tayşa Han aytdı: Men alamin.
119. Şol vakitlarda vazir-i azamlar menan kengeşde köpde Hızır,
mingde veli bar.
120. (kengeşteki vezirler:) Padişaga aytadı: Ey Taksir, aytıb irişip
turganca, siz Padişasiz. Yübering tokuz
121. yavşu, Karacan yübersün tokuz yavşu, kaysınızga birse ikbaliniz
dedi. Bol
122. söz Padişaga makul geldi. Aman sözdüng kızığı yakın geldi.
Padişah sayladı
123. tokuz yavşunu, Karacan sayladı tokuz yavşunu. Padişam teklif
etdi on
124. sekiz yavşuga: Baysarı Bayding kızng Padişam dise manga
bersin; Batır dise
125. Karacanga bersin. İhtiyarı Baysarıda. Padişamda zorluk
bolmaydı,

126. ne etse özü bilsin. Onsekiz Kalmak bedevge bindi. Baysarı
Baydın
127. ordasına yürüş kıldı. Padişanıning yahşi veziri tokuz yavşının
128. başi idi. Kökaman Kaska dır idi. Baysarı Bay tikkan ak
129. ordaga geldi * Bedevning tavidan eşkali * turmagın bizden
yaşkanıb *
130. Bol uyda bende barmıygan * biz manan haberlaşkalı * Bedev
sürigan
131. kıyataş * Akdi gözden kanlı yaş * ak uyda bende bar bolsang *
132. çik ta uydan habarlaş * Baysarı maydanga çikdi. Padişahdan
gelgan
133. adam ekenliğini bilib, Baysarı Baydıng renggi uçdu. Yol bolsun
134. didi. Şol vakitleride Kökaman Kaska aytdı: * Lal-i mercanlı
sedefli *
135. düşmanga birdik edebi * Arada yavşu yürümeklik, kethüdalardan
136. sebebdi * dünya fani yalgandı * kimlarga vefa kalgandı * arada
yavşi
137. yürümeklik * bizlerden emes Baysarı * kethüdalardan
138. kalgandı * karagan nayza tuğ baylab * kıyıp Bayga gelganman *
139. ak körövge göz oynab * selamlığa gelgenman * yeki müslüman
140. balasın evlenmekke geleman * evleştirmek elçiden *
cavlaşdırmak

141. cavşidan * Kuşlarını salgan avcı men * sizde kız bar bizda oğul *

142. kızına gelgan cavşi men * yalın bedevning öresin *

Konguratdan

143. çikkan töresin * Tayşadan gelgan tokuzmuz * Karacanman

tokuzmuz *

144. Padişah desang Tayşaga * Batır desang Karacanga * ihtiyarında

145. Baysarı * Baröningdi beresin * sözünü kaday korasin *

146. Baysarining gitdi medeti * belinden taydı davlatı *

147. kaytib ordağa girdi Barçın yalguz olday görgan kızına karab:

148. Gevherim sensin mening karağım sen bolmasang kim bolar?

Haldan

149. sorağın Tayşa Handan sizga yavşi gelibdi. Karacannan ikevu

150. talaş bolubdu kaysısına kalab göngül birasin? Aynalay korgan
çiragim.

151. Şol vakitlarda Barçın can turub söyleydi * aklım boldu bol

152. meydanda imdi lal * Kalmakdın ikiside televi dünya mal * Yiğlay

153. birma ata gönlüm bözüldü * hak yayında karar büter atacan *

işbu

154. demnen öz demangını dem deme * adam görsang sen özünden

kem deme *

155. yiğlay buyurman ata gönlüm bözüldü * Barçın canın bar da ata

gam yeme *

156. ayna manan ak yüzümnü göreyim * hakding salgan süresine
göreyin *
157. yığlay birma ata, şükür kılaysın * şol Kalmakka barıb cevab
bereyim *
158. yıldan yılga talday boyum uzadı * yarıng derti vay bahtımı
kesedi *
159. binip bedev her meydandan yılmayma * savaş günü at kuyruğun
160. örmayma * kabul kılıb berding Kungrat sultanına * aman bolsa
161. on dört yaşda kelmeyme * bolmay savaş at kuyruğun öresin *
162. men bilemen ata, kaygır töresin * erten menin mal egesi
kelgende *
163. canım ata senib cevab beresin. * Habar Altun Saç taki: * Seher
164. vakti sarı atan yük arttırdıng * din bilmagan Kalmaklarga
165. çatdurdun * göçübte deyüb zar yığladım elimde * munda kelib
kanca
166. dünya arttırdıng. * Cevab Barçınıng, saçrab orundan turdu
167. kınay belini burdu, köyüktey boynun burdu, Barçın dilber iki
168. kulun alga koşorub, Tayşa Handan gelgen yavşıga karab, söz
169. söyleb turgan şekli: * Men yığladım sizni görüb zar zar *
170. köp yığlayman aşım nekir kemlik bar * erem deyip kelgen Barçın
canın men idim *
171. kulak salsan men gönlümden arzi bar * Padişahdan kelgen

cavşilar *

172. mening aytkan bol sözüm * Tayşa Hanga aytub bar * çalin

bedevning

173. öredi * yiğitten pohta töradi * Tayşa Han diygan ol bolsa *

174. Barçın diygan men idım * bizler bir işsiz gelgan misafir * bizga

altı

175. ay mühlet biradı * aradan altı ay ötkence * arığı *

176. semiz bolsa tabdasın * ak süngüsünü sablasın * zerli tonum

giyemin *

177. muhtaç men işim ciyamın * kırk günçülük Bayrakka * munглу

bolgan

178. Barçın men * Bayrakka başım koyamın * binip bedev çelgenga *

armansız

179. davran sürganga * kırk günçilik Bayrakdan * atı özüp gelgenda *

180. kay Kızılbaş demeymin * kay bir Kalmak deymayman * bahtı

kara

181. Barçın men * Han hanunnga aytub bar * özüm sovgan tiyemin.

Bol

182. söznü aytdı. Cavşiyar kaytdı Tayşa Hanıng nazarına bardı.

Hanga

183. tiyaman deyib aytdı. Karacanıng yabargan cavşısı hem bol

184. hem sagan tiyemin deyib aytdı deyib bardı. Han aytdı men alam

deyib,

185. Karacan aytdı men alamın. * Yekevlere irişti * irişkileri
186. kirişti * Barçın canga talasıb ikisi zıd boldu * sen niytasın
187. sen niytasın deyib * laf leşger köp menan * dübürlegen top
menan *
188. yekevä yaęu bolub tokuz yoldıng terebigetine karasa ondokuzbin
gela Batır *
189. kızıl çekmen tolu Batır * ak çatır kök çatır * derebüge barub
190. kurulub yatır * meydanda savaş boldu * at bağrınan kanboldu *
191. özensindan sel boldu * yolğanın kara sayları * taşköpür
192. yeni yol boldu * özü özünün kırgın boldu * şol Barçın
193. sebeb boldu * ham inan, ham inanmang. *
194. Aradan dört ay ötganca Kalmaklar özü özünan kırgın boldu.
195. İndi söznü Alpamişdan işiting. Bayçobar atga binip Kalmakka
196. gitgan yarının izinden.
197. Bayborıning bir kulu bar idi. Adını sorsang Kultaydır idi.
198. Toksan kuldıng başi iydi. Yılkıning başında çatır idi. (Alpamiş'ın)
Atası
199. menin anası yalgız ölümler ayrolub kalur men deyib, gelinining
(ardından)
200. gitgening aytganı yok idi. (Alpamiş) Tilladan eğerdi inina salub
köp

201. yılıning başında yatgan Kultay babasının kaşına geldi. Alpamiş
202. yedi yaşga kelgen song bir nice nasi kolunda şol bir ferzandına
niyet
203. koylub aytıb idi. Düldül kulun yedi cana çikib idi. Bir şimal
204. binse, bende bingan iymas idi. Ol Bayçobar aytar idi:
205. ya meni bir er biner ya şimal yel biner. Kaysı bahadur beni binse
kuyruğunan
206. tartıb turguzgan kişi biner deyib dedi. Şunday Bayçobar at şol
207. söznü könglününg makul kılıb yürür idi. (Alpamiş:) Sonday
Kalmakka gitgan
208. gelininin izinen ketaman bana bir at ver dedi. Yahşining fiili
benim
209. inişiga aytıb aydum balam, köp yılını üstünden tokurtub
aydayın
210. sen bir taşdıng kaşında yat. Sen nazarında erylğit iykeninde
211. bileyim. Özinga münasıb aytgan kulundu üstab al. Balam sening
yahşi
212. ikenliğini bileyim. Balam işindi tanıb uslasang kulundan ayrılub
213. vereyim. Köp yılıning üstünen tokutub aydadı. Yılıkı man baba
canına feda
214. ayladı. Hama yılıklar Alpamişdın üstüden ötdü. Özününg Baybörü
215. bay atasınyning köp yılısıning içinden hiç bir bedevni gönlü

216. kabul tutmadı. Yılıkının bir kara görünüm songünda bir Bayçobar
at
217. göründü. Yelesi kulağının aşkan, dört ayağın ting baskan,
kuyruğunda
218. bir koltuk seksevuldung ak buzişgi çalga gelina kahramanıning bir
arka
219. kanning bakıning burçıği Alpamiş yatkan, at taştung ostnan
yürtüb
220. öte birdi. Alpamiş bileğina koçeyin yaydı, saçrab orunudan turdu.
221. Alpamiş sultan aynı on dört yaşında atdın kuyruğunan yolbars
yaşday
222. pence saldı. Alpamiş diygan elif idi. Canıvar Bayçobar nardayın
tizin
223. бүkdü. Kancalab kulağın tikdi. Üç mertebe zor saldı. Alpamiş
yubarmadı.
224. Alpamiş alp zorluğun bildirdi. Şunday ginan bildurdu. Bayçobar
225. atın özününg vadesi var idi. Meni kuyruğumnan tartıb turguzgan
226. er binar deyib idi. Meğer bolsa egam şol deyib tura birdi. Kultay
adlı
227. babası yanına geldi. Kutlu bolsun mingan atyning * sen, sen
manıng
228. medetin * kutlu bolsun çobar atıng * boynına takgan tumarıyng

*

229. çabkanda tarkar tumarıydın * her yerlerde gönlünga yarar

çiragim, mingen

230. çobaring * (Alpamış) Tilleden eğer saldı, çift ayalın saldı.

Polatdan davul

231. töngörüp * artına kalkan büktürüp * karagay neyza büktürüp *

232. astındaki çobarin * öz başı men ting görüb * Kultay atlı

233. babadan. Bindi bedevning beline * sefer kıldı meydanga. Tayşa

Kalmak iline *

234. onda munda yol binen * bol zamanda til binan * akça yüzün

Şoldurub *

235. gamka gönlün toldurub * Barçın canıng yolunda * bingan çobar

236. boldurub * Habardı kimnan işitdiğin. Bayağı Tayşa Han ilen

Karacannıyng

237. leşgeri Barçınga talaşib derbende yatar iken, seherding feyiz

vaktında yatkan

238. iken, Karacan bir atdıyng debürövü kulağına geldi. Göngülleri

eğranıb

239. yerlar sıza birub Karacan seçrab orundan turdu. Tayşanıng

yığısınında

240. kayt * bizning yiğit kayt, yakarda bin kul keleyatur * yakırda

241. bin kolga tatı turgan er keleyatur * ak savutum kiyeyin * at

kuyruğun

242. t yeyin * kim hem bolsa Karacan adım kurumasa * bir  etinan

tiyglaşab a 

243. boriday tiyayın * it  z  ala bolsada, b r  g rsa biriger diygan

Karacan,

244. her kim el ellerine kaytdı. Karacan seherden tang atkanca yol

y r d . G n

245. kızarıb  ikti. Karacan bol d b rovu g rebilmadı. Aldı tuman artı,

246. karangı at kulağın g rmaytuğun. Zemstan batur Alpamişding

arvağı

247. g  edi. Piri zor Karacan Alpamişdı g rebilmedi. Astındaki kara

248. tulparı g rd . Bay obar atın terazisi b lend iken, Bay obar

249. atdan korkaninan, Batırdıyng susynan korkaninan, yolnung gah

buyanına

250. gah oyanına can tangdap şikıp turgan şekilde cahanda takırnı

g rdıyng.

251. Kara atnı g rd ng * g zler kamaşır y zingnan * ağayının

aynalsun

252.  z ngnan * murding h daga g z ngnan * ne g rd ng kara at ne

253. g rd ng * yurtayın dedim tepindin * ka an yemekte kem ettin *

254. Kam ı urmam kıyın  ekindin. Ne g rd ng * on d rtde tarlan

255. asbaysın *  mrđan g z m casbaysın * kam ılasam kadam

basmaidsın * ne

256. gördüng kara at ne gördüng * beklar kurgan çadirima * altında

257. yolbars yatarma * kelgenler bizdan Batırmı * ne gördüng kara

258. at ne gördüng * at çomulgan termeken * kelgenler bizdan
ermeken *

259. namerding kaygı yermeken * ne gördüng kara at ne gördüng. *

260. Şol vakitlarda Karacan karasa tuman açıldı. Şimal turdu. Karasa
yüzü

261. kubaca, gözü alaca, özü bir on dört yaşar tamaşa, bir kahkülü
altundan

262. bir kahkülü gümüşden, aynı on dört yaşda Alpamiş gördü. Oy
bayzen

263. Baysunlu Özbek * yadugar ya dua koy * alayın canını, dökeyim

264. kanını. Huda yağısın. * Aydın günler sel bolsun * yıldan yılga

265. bol devletim mal bolsun * ömrüm bolub sendey bola görmedim *

266. uğru sunlu kayser şunlu yol bolsun * bülend derler bol

Kalmakdın

267. dağını * seisen bilerden bedevning tavını * kaysı elden kanday

268. elga barasın * kim bolarsın, sen kiyalli kut, ya beyli. * Cevab

269. Alpamişdın: Ayl tarkanım bedevning beli * içgenim süsenim

Baysunun

270. gölü * özüm adım sorsang manga derler Alpamiş * atam adın

271. sorsan derler Baybörü * köp gün boldu ben çikanim ilimden *
272. Kongur kaz uçkandı Baysun gölünden * on dört yaşda bedev
saylab
273. ben binip * ben gelemen Barçın canning gininden * dedigenda
274. tavidan bedav otgandı * sabır eylagan maksuduna yetgandı *
yedi
275. yaşda molla okub yurganda * Barçın canım şol illarge gelgandı *
276. bağ içinde elma iken nar iken * Hak yaratkan dergahında yar mı
iken *
277. çiftimdan ayrılğan ben bir munğlu ben * şol yarımını görgan
278. bilgen var mi ki? * Karacan kark kark güladi: Sendan baska
yekev
279. idi hariydar * açulmakka bol meydanda gül gerek *
küydürmekke
280. bizga şunday dil kerak * gelgan yardı bizdan ayırıp almakka *
281. bizlardan ziyadarak belki er gerek * acuvlansam men alarman
canıngdı *
282. teringding tögöyün kızıl kanıngdı * kayta birgil kelgan sonlu
gelgen
283. yoluna * ala almas kelgen Barçın yarıngdı * kaçsang at
284. salur men sonlu süngüğe * tursang tutulursun canım kuluma *
ala

285. almas sen gelgen Barçın yarıngdı * kayta bir ay sonlu gelgen
286. yolunga * Batır Alpamışdın dimağı toldu, köp acuvu geldi:
287. İşbu demnan öz demini dem deme * adam görsang senin
özüngdan
288. kem deme * bol meydanda tekebbirliğ söyleme * şuygabın
inandı Kalmak,
289. gam yeme * gözünde alartıb cayamısın * özyüngdü merd, beni
290. namerd demeğen sen * bol meydanda tekebbirler söyleme * şol
söz menan
291. bizni korkar deysinbe * perverdigar başga saldı tarlıkdı * Kalmak
292. kılma fiili tarlıknı * acuvlansam men keser men başıngdı * abay
293. siyasat men korkar dedingmi * başlagın Barçına abiruy
varlıkda. *
294. Şol vakitler Alpamış aytadı: sen tekbirliğ ülken söyleme alışmak
295. gerekme, atışmak gerekme. Karacan Kalmak turub ne dedi:
Atışsam
296. miltık atar ya kılıç keser. Atışgandı savaşıgandı koyayın şol sunlu
297. menan alışsam ne eder. Karacan aytadı: atışmak altı atang
başına
298. alışmak gerek dedi. Şol vakitlerinde Batır Alpamış tilladın
kemerin
299. seçdi. Bayçobar atından düştü. Karacan hem tilladan kemerin

seçdi.

300. Batır canından geçdi. Arsdıy ak bileğın seçib yekevi Barçın
301. canıng yolunda canını tasaddık kıldı. İkavi pelvanlıkka turdu.
302. Alpamış aytadı: Sen al emelinge dedi. Karacan aytadı: Sen al,
303. emelindi dedi. (Alpamış:) Senin sakalınıng akı bar, ağalığınğ tağı
bar. Sen al
304. emelini dedi. Karacanga nöbet birdi. (Karacan) Yolbarıysday
pença saldı.
305. Alpamış adlı Sultan: Ya şer-i huda Hazret Ali er murtaza deyib
mahkem
306. sığındı. Şol vakitlarında bayağı adını koygan yedi kalender piri
tayin
307. boldu. Yedi kamil piri gelib iki ingan esel yaptı. Korgaçınday
308. salmakdı. Kara tağday bardaşık Alpamış Sultan taraf etmedi. Yan
309. basga alıb göradı. Aşırma alıb geledi. Hic közgatabilmedi.
310. Arifding özüme cevizding túbüme Sultan Alpamış tarif etmedi.
311. Karacan Alpamışga nöbet birdi. Üc kez otgan şunung evveli
312. Hudaga yığlab kaldı. (Alpamış) Yedi kamil pirine yığlab,
Karacanınğ kemerine kol
313. saldı. Tavlab tavlab kotarıb inine aldı. Mahgemrak kısıdı.
(Karacanın) Özünan
314. burnuynan kan gitdi. Taşlar vakitda Karacan Kalmak yalınıb

yalvarıp

315. bir söz söylab turubdu: * Yşs bedev öz devrinde çapilur * Batır
316. bolgan ak kalkanı yabılır * sindirding belimi alding
317. canımdı * izlediğin Barçın bolsa tabulur * yalguz idim bir
318. birövge eş boldum * yalgancıda garib gönglüm boşgördüm *
319. hudanı bir bildim resulnu ber hak * beş kana gün sizing manan
320. dost boldum * kanlar olsa, ziya kalır altun tak * men söyleyin
321. agayınlar tinglab bak * bes gene gün sening manan dost boldum
*
322. hudanı bir buldum resulnu ber hak * hemeni halk etgen haksın
hudayım *
323. asi bendening tokulurmu günahim * bes gana gün sizning manan
324. dost boldum * dinim Muslumandı birdur Hudayim * şol
vakitlarında
325. Alpamış gönlüne kıyal fayda boldu: Bunu öltürgan manan
karayer tolar
326. deysembe. Alla dedi, resul Alla dedi din müslüman boldu, kolunu
yıbardı, yedi
327. katlam bolub varıp yıkıldı. Peşimiz mezgili bolganda Karacan
özüne gelip
328. Sultan Alpamışğa aytadı: Ol korkanımdan dost bolub idüm
329. kaytadın erasına dost boldum. Bana kelime şehadetini ögret.

Kelime

330. şehaetini aytıb Isfahan kiliçni ortasına koyub kucaklaşib dost
331. boldu. Karacan kara atının beline bindi. Alpamiş Bayçobar atının
332. beline bindi. Karacanın havlu haremine geldi. (Karacan)
- Dostuna hizmet kıldı
333. beş gün tamam aradan ötdü. Altıncı gününğ yüzü boldu. Bahar
- geldi.
334. (Karacan:) Bay altı aylık yoldan benim manan dost bolmakka
- kelib Barçın adlı
335. yarını izleyip gelkendi. Dostum cevab birsang bol gitkenden
336. gitsem, Barçın yarınga yetsam, senning kelgenini bildurub bir
- sevinçleb
337. gelsem, kalay göresin? (Alpamiş:) Acar bolur dostum dedi.
- Alpamiş Kara
338. canınğ gönlüne hayal peyda boldu. (Karacan) Gel dostumning
- Bayçobar
339. atına minib, yakınlab Barçıncan tiken ak uyga yakınlab, barıb: *
340. bedevmin tavnın eşkali * turmağın bizdin yaşganıb * bol uyda
- kişi bar
341. mikan * biz menan haberlaşğalı * kara tavda bardı kış *
- gözümnden
342. akdı kanlı yaş * ak uyda benda bar bolsang * çikin meydanga

343. haberlaş. * Sonda Barçın söyleydi: * garib gönglümün kuşu
344. çok * misafir kılman dostum yok * kim bolsang kalma yolungdan
*
345. habarlaşırğa kişim yok * gitdi medetim belimen * taydı devletim
346. kolumdan * habarlaşırğa kişim yok * kim bolsang kalma
yolungdan. *
347. Cevab Karacan: * Bolmay savaş at kuyruğun öreyin * adın
348. ayal Barçın dilber ne dedin * meydanga sabak göz gönengden
Barçın
349. can * Baysun ildan sizga habar vereyim * binib bedeve her
meydandan
350. gelgende * Isfahandan sansız Kalmak olganda * özü on dörtde
351. atı Alpamiş * sizdi izlep bir yaş oğlan gelganda * boynuna
352. takgan tilla tumarın * savaşda tarkar bingen kumarın * özü on
353. dördünde adı Alpamiş * inanmazsan binib geldüm çobarın *
Alpamiş
354. ning Bayçobarning atıyn aytgansun. Barçın can bakıb, aydayın
355. çalkayıb, maydanga yükürüb çikdi. Astına karasa Bayçobar atını
356. gördü. Üstüna karasa kaynatgan temir renkli, şekli yok, gurbatlı
bir din
357. bilmagan kara Kalmaknı gördü. Barçın can görüp vaay derib
deyib Bay

358. çobar atnı cıramıtıb gonglu bozuldu. Gözüynan yaşı tizilib: *
359. Boynuma takғанım tilladan tumar * men yığladım gece gündüz
zar zar *
360. basғанıngdan mandayın apan aynalsung * kaplan olub olca
bolgan
361. Bayçobar * men yığladım gözde yaşım göl bolub * arttım yapkan
362. kulang saçım gül bolub * közgünanman olca bolgan Bayçobar *
363. kaplan olub kalgan senmin kul bolub * men karasam besten
tugan
364. ay idi * sultan aman deyüb gönglüm cay idi * görgeninden
365. aylanayım Bayçobar * men gitganda kisir engen tay iding. *
366. Cuvab Karacan: * kıl yamanlık maksudunga yetme gel * zar
yığlayıb
367. bizni sersen etmegel * gözüngden aynalayın Barçın can * kub
yığlayıb
368. ayallığını etmegil * tartdıym ayaldan bedevining beline * kulak
sal
369. Karacanning diline * namerd mekan deyub, kaldum men gafil *
yolbarsday
370. penca saldı belime * Allah dedim at comuldu terlerga * özü
yalgız köp
371. yığlaydı pirlarga * namerd mekan deyib kaldum men gafil *

burgut deyim tavlav

372. urdu yerlerge * yalgancıda garib gönlüm hoş gördüm * yalnız

373. idim bir ukege eş boldum * Hudanı bir bildim * resulunu ber hak

*

374. korkanımdang Alpamış ilen dost boldum. * Şol vakitlarda

(Barçın) koltuğunnan

375. kollab, ordağa Karacan dostun tüşürdü. Uyunda bar taamın birdi.

376. (Karacan:) Barçın can bizni yahşi görsang, Alpamışning dostu

deseng, endi

377. dostum yanına kaytar idim. Magan sevinç biyrsang dedi.

378. Barçın saçrab ornıydan turdu, tünike kol saldı, altun

379. düğmeli çekmendi yanına koydu. * Şunda Karacan söyleydi:

Sening

380. atang Baysarıbay dedi bar idi, anang - atang kayda gitgan dedi.

381. Şunda Barçın zar yığlab aytadı: Han Hanlığın kıldı, fikara

fikaralığın

382. kıldı. Bizga Tayşa Han zorluk kıldı. Arı kızındı magan vermeysin

383. deyib, arı Karacanga birmaysın deyib atam anamdı, bu gün üç

gün

384. boldu, Tayşa Han uyga saldı. (Karacan:) Bar kelda Barçın

Alpamış dostuma yetsam,

385. atam anam sağmıken dese, menen dost bolgan bolmas. Menen

çok hem

386. yahşirak deyib mindi çobarning beline: * Aklım boldu bol

maydanda

387. imdi lal * namus armanın közgalıdı Konguratlar * Baysun ildin

388. mal eğesi gelganda * men karasam uyun kuydu Tayşa Han *

binib

389. bedev her maydandan gelgende * Isfahandan sansız Kalmak

ölgende *

390. men karasam uyung kuydu Tayşa Han * Baysun ilden merd

Alpamiş

391. gelganda * toksan kirmey bağda gülüm solganda * ecel yetmey

392. sum sumdanım tolganda * bimeze kıldı azayım ferake * altı

günler

393. bizlar mıhman bolganda * Padişahım işitgil mening zarımı *

alışganda

394. aldı tende canımdı * bimeze kılıbdur zalim horaki * her mezigilge

395. yedi tokuz narımı tokuz tüye bir tuğul ceyalmaydı Kalmakka.

396. (Karacan) Dostunung derecesin bülend kotarıb aytıb turganı idi *

Kösemen

397. Kaska cellatning başı iydi * (Karacan:) Ey Tayşa Han, her

menzilde tokuz nar

398. yeyturgan bolsa ahir zaman boldu. Deseng bolmaymı. Tecel geldi

diysang

399. bolmaymı * erteng menin kulağını Alla salganda * gazab kılıb

sening

400. başing alganda * sen bilseng öz yolunca olursun * her belay

401. beterni bana kılarsın * atam anam di sen uyga salgan iken sen

deb. *

402. Kösemen Kaska, Hanıng aklının bölüngenliğini bildi. Çukurub

403. uydaki bendelerga geldi. (Alpamışın) Kayın atası Baysarı Baydı,

Kayın anası

404. Altun Saçı uydan çıkarib, Kösemen Kaska Karacanga verdi.

405. Bayçobar atı Baysarı bay tanıyıp mangıylaynan tavab kılıb saçrab

406. Bayçobardın beline bindi. Kiynine Karacan bindi. Onung kiynine

407. Altunsaç bindi. Atdıng bağı süzöldü. Peri cürisi menan

408. argumak Bayçobar Kalmaklarga göz kıldı * at cumuldu ter boldu

*

409. sığındı kamil pirlerge * kara gönlüm cayradı * yetip geldi

410. Baysarı * umut tikken uylarga * atdın belinden tüşüb,

411. Barçınan verdiği sarfaynı alıb Karacan dostu Alpamış dostung

412. kaşına ketmek boldu. * Cevab Barçın: * Aklım boldu bol

maydangda imdi

413. lal * men munглу men bendem deysin Hak cebbar * men

munğlunun sizga

414. aytar arzı bar * bir zaman iken gel dostum Karacan * at
415. çapkan bülend takırlar * Beklerim kurgan çatırlar * az menan
kelgen
416. bolama * köp menan kelgen bolama * izleb bir yelgen Batırlar *
417. açılğan bağda gül menan * nesebin bolsun hür menan * Baysun
418. atlı Kungratdan * bizlerdi izleb kelgende * nice bayrak kul
419. menan * yaratğan Allah taala da * oynasam mıhrim kanama *
Batır
420. ankov erler ködek * din bilmagan Kalmakka * ya bolmasa
sultanım, yalguz
421. gelgen bolama. * Cevab Karacan: İşbu demni öz demini dem
dime *
422. sultanıngdı hiç Batırdan kem dima * bol maydanda katta savaş
423. bolganda * Alpamışdı kırk ming kuldand kem dima. * Cevab
Barçın: * Kara
424. nergis gözüm bar * almaday kızıl yüzüm bar * Batırım
gelmesinde
425. burun * din bilmagan Kalmakka * aldab bir aytgan sözüm
426. bar * imdi key aklar saçıma * rahiming kelse nitedi *
427. gözdan akğan yaşıma * aradan altı ay ötganda *
428. özümdü koygum keledi * kırk günçülük yanayın * ol bayrakdıng
429. başına * minüb bedev yilkını * arman devran sürgenüm * özüm

430. şugan tiyemin * kırk günculuk bayrakdan * atı özüb gelgende *
431. zerli tonum giyemin * muhtacmin isem giyamin * kay Kizilbas
432. demeymen * kay bir Kalmak demayman * kırk günçülük
bayrakdan *
433. atı özüb gelgenge * bahti kara Barçın men * özüm sugan
434. tiyamin * dostu bolgan Karacan * vade kılğan munglu men. *
435. Alpamişga aytub bardın Barçın uyuna kaytdı. Karacan Alpamiş
436. dostuna kaytdı. * Dostuna barıb gel Barçınıñ sözünü aytdı.
437. (Alpamiş:) Atam kabem sağ miken dedi. (Karacan:) Arı dostum
sağ iken. Sonun haberin
438. işitib, Bayçobar atdıng yeti gün, yedi tün soynatıp, Tayşa Han
439. kalasına Kalmaklar, at çabdurdu dalağa * yarını saldı kalaga *
440. Barçın candı bayrakka tikadı dep, kıyamat tüşdi arağa. * Hatun
441. menan balaga * örüldü atdıñıñ kuyruğu * ölüm hakdıng
buyruğu *
442. kalmayın Kalmak yinaldı * heması Barçından umid kılıb yığlandı.
*
443. Kalmakdan dörtyüz tuksan yügürük Tayşa Han tarafından
çikarib. Alpamişnı
444. hem çakirib, Karacan dostu hem geldi. Sultan Alpamişdıng özü
445. minib sıgayın dese, ohşarın tapadı. At çapmakka bala tapmadı.
Dostu

446. Karacan turub ne dedi: Balanı kaydan tapay. Yok özümüz ak bir
sefer, at

447. çapar bala bolayık. Dostu Karacan çobarga mindi. (Alpamiş)
Karacannı Allahga

448. tapşırıb, Bayçobardı Karacanga tapşırıb, dörtyüz toksan bedevni

449. divan molla hatga salub. * (Alpamiş:) Seğib edim Baysun
kaladan * muradım

450. köp bir yaratgan Allahdan * dost sebebdan Bayçobardı
mindirdüm *

451. düsmanlık kılmagil dostum Karacan * çapsa bedev canıng
çıkmayma *

452. sonundan at capılmaz kara atdıng tokuyan * dost sebebdan Bay

453. çobardi mindürdüm * haberdan bol, bari menan yoğunan * acı

454. menan tokunan * yığlay yığlay asdan alaba; urdum * kolumdagi
boz

455. tarlanım kaçırdım * dost sebebdan men mindürdüm çobardi *

456. bar Karacan yaratkan hakka tapşırdım * yurtulağa yollab kaldı. *

457. Karacan sultandan fatiha aldı * gülünü bağışladı * mundayın

458. devran kaydadı * Tayşa Handan alub cevab * Batır doğan

459. merd Karacan * dört yüz toksan bedavnı * yolga bir revan
eyledi. *

460. At cumuldu terlerga * sığındı kamil pirlerge * Karacan yollar

461. yüzüb baradı * kırk güncülük yollarga * beş gün tamam
bolganca *
462. yollar yüredi Karacan * her yerlege bardı * avlakta demin
463. aladi * al uykusun kandırıp * yine mindi çobarga * dört
464. yüz doksan bedevge * on günning yüzü bolganda * gene gelip
465. kaladı * avlakda demin aladı * al uykusun kandırıp *
466. dostunung atını sınadı * günler on beş bolganda * yana yetdi
467. songünan. Ak Bulak digan bulakning başında Kalmaklar gülüşling
kılıb,
468. bir söz aytıb tugarnı: * Men yığladım bol meydanda zar zar * köp
469. yığladım bol gönlümde kemlik bar * bir sunni deyib baytak elden
470. ayrılma * söğüklesing ağay inim Karacan * bedev deyüb yağü
471. yal kuyrugun taradı * nadan doğan Karacan * töreye yoldu
472. soraydı * tilinde alsang ilinga kayt Karacan * kalikat kazakıning
473. kayda yaraydı * ayıl tartdımdan bedevning beline * sende
girding
474. din Muhamad dinine * bul bayrakka kulu kutdung yaralmas *
atnı çapma
475. Karacan, kaytgil ilinge. *
476. Şol vakitlarda kara, kara Bayçobar atdı * akli adamdan
477. ziyade etti * nazargerde bekning atı, canıvar Bayçobar at
Kalmaklar

478. din gözü ötüb canıvar miltıktan atılıb yıkıldı * Karacan
479. kamşi saldı * Bayçobar at ornınan turmadı * Karacanning
480. acuvı keldi. Bir koluyla kuyrukdan, bir kolunan kulağıdan
Karacan
481. (Bayçobarı) alıp gönlümde yıkılıb kalgan ariı savlukday görmedi.
A, o deb barıb
482. kotarıb dört ayağınan basturub, barıb koydu. Üç mertebe kotarıb
483. koydu onun sonunda, aldı koluna seksavulnung çıkarıb atına
urdi.
484. Her yağına katdı. Urma dey b canıvar çingir çilingir kişnadı. Işın
485. urub kişnedi * tende canım kıynaldı * Batır toğan Karacan *
486. çobari aldına salıb aydadı * gün tün yol yürüdü * beş
487. gün aradan ötdü * gün yiğirmi bolganda * Kök Derbend adlı
derbendga *
488. at kaytarar yerge yetdi * akça yüzün soldurdu * gamga gönlün
489. toldurdu * yirmi günlük yolga baramay * Kalmakding mingan
490. atları * kaytbay turubdur derbend * kıyasın salıb boldurdu *
491. derbendga tüşe kaldı * Kalmaklar kengeş kıladı * Karacanning
hem
492. gönlüne kıyal peyda boldu: * Bir gün Bayçobar atka dem birsam
*
493. beş kuğuş yem birsam * durbasını alıb Bayçobar atding aldına

494. baradı. Bayçobar atding aldına barsa durbadan yarık birub
495. ürkeddi * arangnan yürsanan baska nersini görmagan * durbanı
kayda
496. görübdü * tofcar manglaynan kasıb kulağınan basıb durbanı *
497. Bayçobarga zordan iydi * birgan yemi yemez idi * hiç
498. kadirin bilmeydi * özdan akga saçıp baradı. Onda Kalmaklar
499. gülüşling kılıb: zadingni sikeyim, sennining atı erken barar
500. bayrakdan deyib, Kalmaklar gülüşlüng kılıb söyleşdi. Her kim koş
501. koşuna kaytdı. Tayşa Han yiberib aytdı. Padişahlıktan bir törenin
özü,
502. at peşin kimning atı ölür iken, kimining atı gelir iken, dört yüz
toksan
503. Kalmakding halinan haberdar bol deb.
504. Şol At Peşin töre aytadı: Dört yüz doksan bedevni bir
derbendden
505. aldumızdan otgarıb gördük. Tayşa Hanning tarlan atınan başka,
506. Karacanning kara atınan başka, hemasını gördük. Heması öküz
507. iken Karacanning mingan dostunun çobar atını bir nice bedev
508. dedi. Bir nice yabai dedi. Şunu barıb görsek iken. Tokuz
Kalmaknı yoldaş
509. kılıb yakınlab kaşına geldi. Karacanning gelib karasa, Alpamış
menan

510. dost bolganı beri, hudanı bir bilgeni, resulunu ber hak bilgeni,
Karacan
511. bir rekata namazın kaza taslağan yok iken, At Peşin gelgen
vakitde peşin
512. namazın okub turgan iken, arka tarafında baylanıb turgan Bay
513. çobar atdıng tura kaşına bardı. Ömür oyna kol salıb gördü.
514. Tenisini uçuncu gördü. Köp peşin etgen Bayçobar atdıng karışın
515. suyam kanatını gördü. Çikip kaytıb turganını gördü. Atpişin Töre
516. Bayçobar atdan korktu. Kayta birdi. Alamanning içine bardı.
517. Dört yüz toksan Kalmakdıng hemesini çakırub aldı. Sözdı kimden
518. işiting. At Peşin Töreden: * İşiting, ayıl tartdumdan bedevning
beline *
519. sefer kıldık Din Muhammed yoluna * oylanaman Barçın kayda
sizlerge * atdı
520. çapbay kaytgın Kalmak ilinga * at çapkan men kaya meydan
tuzlarga *
521. kiygen savutlaring gelmes tizlarga * abruy barda ilge kaytgın
522. yahşırak * keyinin barargıla turgan gözlarga * cemalda takir Bay
523. çobar at barlıkda * oylanaman Barçın kayda sizlerge * cemaal
iken
524. Karacan * Bayçobar atdı tablabtı * onan hem usta Alpamış *
525. kan azatdı bablatdı * kırılmasa kanatı, sökülmeşe tuyağı *

cemalda

526. takir Bayçobbar * yirmi günlük yollardı * yedi günde çaklabdi. *

527. Şol vakitlarda Karacaning yalguz oğlu Dost Muhammed At Peşin

Törege

528. aytadı: * I;bu demnen öz demini dem deme * men barlikda Han

atamdan

529. gam yeme * atamning yedi günl]k alp uykusu bardur. Yedi gün

ayru bolduk

530. deb, boldurgan at demin alsin. Yar ura koyun dedi. Ondan song

Karacan

531. atam yedi günl]k alp uykusuna girer, ondan song Bayçobbar atni

öltürüb

532. kiteyik, ya ki atamning kol ayağın bağlab giteying. Kalmaklar

şunday

533. deb yarsaldı * şunda Batır ankov er ködek atın tuşavlab yiberüp

534. köpşuttu gibi başına koyub, Karacan sapatın kulağına tutıb yatdı.

Yatkannan

535. yasterek ağaç katdı. Başlığı Dostmuhammed, Karacan oğlu,

atasınıng üstüne

536. yetdi. Gılsa uklab kalganlığın bildi. Dört yüz doksan Kalmakdı

537. çakirub alıp geldi. Karacanday atasınıng iki kolun arkasına

538. kavuşturunub buruşturunub ohşatıp bağladı. Dört yüz doksan Kalmak

menan

539. Bayçobar atdıng kaşına bardı. Kim aldı cilavdan kim aldı

özengindan, Bayçobar

540. atdı meydanda kotarıb urdu. Koldan alub gelib seksavulding

çagayın.

541. Bayçobar atdıng dört tuyağına dört kol mih'i inkay inkay, kurs

542. kurs etküzüp gül mıhladı. Kadab yüberib kakdı. Kalmaklar

543. lavlab atını mindi. Hoş vakt hürrem boldu. Hemması katar turub,

At

544. Peşin Töreden cuvab alub, yolga revana boldu. Şol gitgatnnan

gitdi

545. Aradan üç gün ötdü. (Karacanın) Gönlü karar tapmadı. Avkıda

bolub yatgan

546. Karacan cavlığıb uyandı. Başını kotarıb karasa görgening

547. aclin aldı. Meydanda yalguz uyuklab kalubdu. Kalmaklardıng

gitganına

548. üç gün bolubdu. Atlarıdıng tezeği kuyub kalıbdı. Çavlikgan

549. albarsa, orinan turayıb deyib omtulsa, koçkorda yel süzüb boynu

550. astına tüşüb yığlay birdi. Kolunung bağlaganını bildi. Kısmında

kalganın bildi.

551. Emekleye emekleye Batır yaynan turdu. Karasa Bayçobar at yok

bir

552. süyrenge göründü. Izine tüşüb, barsa bir nice okman bir nice
korkordan
553. soğan Bayçobarnı salkasın Kalmaklar taşlagan idi. Bayçobar
554. atdıng dört tuyağı görünür görünbas bolub turgan iken,
555. imdi atını alayım dese, kolu bağılı şu yerde Karacan bir söz dedi:
*
556. Sargaib dostumun tanglab bir atdı * at özdürüb tarkatmadım
kayratdı *
557. dört ayakka dört kol mıhı kakdırıb * aslım kul bolgan song
558. negizige tartdım * özüm olsam ziya kalur narday gos * dostga
hizmet
559. etsem tayardur biheşt * dört ayakka dört kol mıhı kakdurub *
müslüman
560. men bolsam * kılaman mundan iş * baharda açılğan bağdıng
gülleri *
561. vay dostumun Baysun Kungrat illeri * dört ayakka dört kol
562. mıhdı kakdurub * kayda gitding sultanımning pirleri * dan
bedevnin
563. manatdan saldım terliğin * zaye ötürgenmin ömrüm şerligin *
dört
564. ayakka dört kol mıhı kakdurub * sözü yalğan kulnung kalsın
565. söyegi * adımning gönlünde köp bolar kata * belki meded bolur

bir

566. bugan buta * dört ayakka dört kol mihı kakdurub * Çobarding

567. pirisin Yılkıcı Ata * Şol vakitlarda kulak salıb dinlese * ağalar bir

568. fesil kılayin nalış * bilgen kulga kıyamatning yolu alış * kulak
salıb

569. dört tarafga dinlese * Allah diygan gaibdan çıktı bir davuş *

570. anglay anglay karasa * adem diygan gümrah bende *

kalenderler kiyer

571. yende * hu diyen Allahga bende * başında bar kulahları, tayin
boldu

572. hızır zinde * Karacanning yanına geldi * Karacan Tangrı selamın
berdi *

573. selamın aleikum aldı * yedi kamil pir Karacan kulun seçti *

574. kuyup turgan Karacan * (Pirler) okmanda yatkan Çobarga
yolbarsday

575. pençe saldı * Çobardi sürüb aladı * dört ayakda dört

576. gül mih * Batır ankov yer gödek * yadınan çikib bardı *

577. yedi kamil pirlari * evliya enbiyaya tapşırıp aytadı: * Aynalayın

578. andazım * manglayımda kunduzum * tepemdeki yıldızım *
görüşgence

579. gün yahşi * Karacan adlı can kuzum * yurtkanda yolung bolsun

580. deyib * hızır yoldaşing bolsung deyib, yurtding başi yolbarsım *

581. karavul başı kaplanım * kaplanım aman bol dedi. * II ağası
582. sultanım, can balam aman bol dedi. * Mingan bedevnin yelsun
583. deyim * armansız devran sürsun deyim * kismette kalgan
Bayçobar *
584. Bayrakdan üzüb gelsin deyim * Barçın can adlı can balam *
585. sultanga çift bolsun deyim * çift yaratgan pir-u bar * Barçın can
586. menan sultanga * özü abruy versin deyim
587. çihiltten pirlari fatıha birub bol munda kaldı. Ol onda
588. gitti * Batır kamşı saldı * göz onangınan aynalayın Bayçobar
589. meydanda kuyub yanadı * dört ayakda dört kol mih *
590. gözgünangdan Bayçobar * canun alub baradı * ağzın arayıkday
591. açadı * ömürovdan köpük saçdı * at deryaday taşıdı * Kara
592. can kamşı basdı * tuyağı kızdı Çobaring * tököp soktu basadı *
593. bir gün tamam yol yurüdü * al namazı şam bolganda * kamşıga
çabsin koşadı *
594. karakuftan bolganda * gözgünangdan hem dam Çobar * doğru
yolunu tutalab, *
595. Karacan adlı Batırını * conu kızdı Çobarding * kıyamıdan dalada *
596. donkub alub kaçadı * oyuka gelse omkonleb * yılga gelse
597. il manglab * iki gözü til mangılab * ömrüragin görsang
598. eşikdey * boynu idi beşikdey * kahkülü bolgan ipekdey *
kahkülü

599. suluğbay Bayçobar * bazardagi makmalday * çekili suluğ canıvar
*
600. uyga tikken ordaday * savurusu suluğ canıvar * mollakiygan
601. kılmaday * kulağı suluğ canıvar * Rustan gelgan leğenday *
602. tuyağı sulug canıvar * çaltiragan koyoday * azuvluğu yekeli *
603. altı kulaç saylardan * yıldırımđing vaktınday * silik etmesden
604. ötade * üç günün yüzü bolganda * bayağı gitkan Kalmakka *
605. aynı seher bolganda * lala vaşkan Kalmakka * ilahim verip
muradın *
606. Karacan kovub yetedi * çapmagin bilmey ayrad * yarkanatta
607. kayrıldı * bendi kılğan Çobardan * bamdatvakti bolganda *
kovalaşıp
608. Kalmak ayrıldı * dört gün yüzü bolganda * aynı şaşga bolganda
*
609. karsaldına karasa * Tayşa Hannın tarlan at * yayılıbdı koş
610. kanat * at Çobar yetgende murat * peşin mezigil bolganda *
611. savrudaki şamalday * tarlan atıng iziynin * kovalayıp yetti
612. Çobar at. Ota birub Bayçobar * çokluktan aviz saladı *
613. enkide bar tarlan at * tarlan at kaldı kayrılib * munanda
614. otup baradı * günü menan yürüdü, * tünü menan yürüdü * beş
615. günnüng yüzü bolganda * Karadağın bayırında *

Dostmuhammed adlı

616. yalgızı * astında bardur kara atı * Karacan atii Batırdıng *

617. taleb algan ferzendi * bulcan bulcan göz usunda göründü: *

Gevherim

618. sin sen, sen menning karağım * sen bolmasang kim bolur halden
sorağım *

619. Han atangdan aylansun * yalguzum sultan * bu zaman anlağın

620. yalgız çiragim * yığlasam Allahga yetgeymu dadim * senler
ölseng, kır

621. kılmaymu kanatım * kıyametlik dostumnung atı kalmasun ata
desen *

622. atnı tartgil ferzendim * çabkuç bedeve öz devrinde çabulur *
Batır

623. yiğit ak savutun camulur * atnı tartgil, at kaldı deyib gam yeme
*

624. Barçındayın elden dilber tapılır * bolmay savaç at kuyruğın
öreyin *

625. canım oğlum akılsız siz nideyim * Barçındayın ilden dilber tabolur

626. öz ilinden suluğ savlab birayın * (Dostmuhammed:) Canım ata
sözüna kulak

627. salmayım * bol yollarda men tilingday almayın * atı özgen bek

628. yiğitge yol yahşi * Barçınnan başkanı almayın. * Karacanning
acuvu

629. geldi * Bayçobarga kamşı urdu * oğlu da kamçı saldı. Bolda
630. kamçı saldı * iki bedev yarışdı * Batırlar kıldı nalışdı *
631. tuyakdan çıkkan kara taş * çakmakdayin çakildi * kumlardan
632. kuğdanlar aşıldı * cemalda takir kara at * sıraç yoldu birmadi *
633. köp hafadı Karacan * köp tıkıldı Karacan * üstüne giygen
634. ak savut * tenine sıymay kirmede * Batır kolun sermedi * Allah
635. ebru birmadi * aradan ötdü uc saat * cemalda takir kara
636. at * henüz yoldu birmadi * oldum oldum diyganda * göz
günengen
637. Bayçobar * zinekike başın tikib * canıvar emiranib yetib baradı *
638. dusmanlık kılğan oğlunun: * dört tur deyganda turmading *
meni ata
639. dimading * Dost Muhammad adlı oğlunun * bir kolun taş (osha)
tübedan
640. saladı * bir kolun bel bağlıgaydan aladı * tileb alğan ferzendden
*
641. değirmenlik taşlarga * yalguzing tavlab uradı * Dostmuhammet
oğlun
642. öltürüb * ak kılıçnı aladı * kanatlı kara tulparning * kellesin
643. kesip aladı * dostu bolsa şonday bolsun * ey Beyler, hem oğlunu
644. hem atını öltürüb * Batır doğan Karacan * dostluknu becay
kıltırub *

645. bözlab gidip baradı * yeti günün yüzü boldu. Imdı haberni
646. kimden işitting. Tayşa Han Kalmakdan işiting. Dürmüncilar dür
647. minga karab, köp yollarda keleyatkanlarını görüb, Tayşa Hannan
648. bir dürmünci, Karacannan hem bir dürmünci dürmünge karab,
geleyatkan
649. atnı angladı. Tayşa Hanga derek birüb dürmüncü ne dedi: *
650. Asılıbdur Hanning devleti * kurudu kurumsak mihneti * Barçın
can
651. boldu Hanın, aha tarlan at göründü dedi. Karacanning
652. yoluna karagan dürmüncü: * Boynuna takkan tilla tumarı,
savaşda
653. tarkaydı, atnı mingan kumarı * bularga, bolmaska söyley
birmeyzler *
654. bol keleyatgan senning Özbeg Çobari. * Şol gapnı işitib, uydey
655. bolgan ak tübaning üstüne çikib, Batır Alpamysh karasa,
geleyatgan
656. Bayçobar gördü: * Moynuna takkanım tilladan tumar * seni
657. çabkanlardan tarkaldı kumar * özün cavub özününg abru
almasang *
658. göz günengnen aynalayın Bayçobar * kökerub görüngen tavda
lalem
659. yok * göz körüngen yüz ming tuman bahan yok * özüng çağab

660. özüng abruy almasang * at kotarıb Allah der ki ağam yok *
661. baharda açgan bağda gülüm yok * özüng çapkan özüng abruy
almasang *
662. at kotarıb Allah derki inim aynım yok * ilimden ayrılganman bir
sayıl men *
663. dovum çilten koltuklasang deyin men * at köter armanda koşda
664. bolmadı * göz gönengden aynalayın yayılğan * Konguratding
ordasını
665. yayılğan iken * Alpamişnın turgan yeri belgi vade etgen Kakbalı
666. Karataş idi. Tayşa Han vezirleri ilen kengeşib, Şol taşdan
667. kimning atı burun otsa, Barçın kız şunung bolsun deb idi.
668. Alpamiş oşa turar idi. Alpamişdan bir mertebe aynalıb, canıvar
669. Bayçobar miltıkday umtulub yıkıldı. Alpamiş sultan karab tursa,
ayağı
670. keledey bolub şişib gidibdi. Alpamiş kılıçga kol saldı. Kılıç koluna
671. söğürüb alub Karacanga tüfleb şu yerde Alpamiş bir söz dedi: *
Müslüman
672. bendega yoktur zıyanım * atdı görüb gitdi akıl kıyalım * dört
ayakda
673. dört gül mihnı kakdurub * merd Karacan kana megan
dostlugung *
674. kellenigen keseyin, geltür imanin. * At kadirin hiç bilmagan

yaşlığım * altun

675. kase koyub içgan maslığım * kelleni keseyim, geltür imanın * din

676. bilmagan, kana magan dostluğun * atnı salıb bir yakka çigarayın
tozungdu *

677. gazab menan sarartayım yüzünü * dört ayakka dört gül mihı

678. kakdurub * sen men deyüb isendirgen özümnü. * Cevab

Karacan:

679. Bol gitgenden gitgenmen * meydanda tekbir etgenmen * günler

680. on beş bolganda * Ak Bulakka yetgenmen * din bilmeğen köp
Kalmak *

681. gülüslük kıldı bizlerge * göz günengnen Bayçobar * miltıktan
atılıb

682. yıkıldı * aldına salıb aydadım * mende canım kiynadım gün yirmi

683. bolganda * bayrak yayga barganımız * Kalmaklar bizdi aldadı *

684. yedi gün erüğ bolduk deyib * Batır enkov, er ködek *

685. inandım sözüga makul deyib * tekbir etgan Karacan * göz
uykuga

686. barganda * iki kolum bağlapdı * uyanbayda Karacan * göz
gönangnan

687. Çobarga * dört gül mihni sablattı * beyde kılıb taşlab çobardi *

688. öz hudana yığlab * din bilmagan Kalmaklar * yolga revan aylabdı

*

689. uykum kanıb meydanda * seçrab tursan urnımdan * kismette
kalganım
690. bildim * Çobarning yatkanun bildim * zar yığlab bardum kaşına *
691. etek, yenim hol boldu * gözümnan akkan yaşıma * maydanda
olub
692. kalganda * hakda yalguz men yalguz * kim keledi kaşıma *
biribar rahim
693. etti * gözümdan akgan yaşıma * men yığladım Allahga * yedi
kamil
694. piriniz * Allah deyib geldi kaşıma * yığlay birma balam deyib *
tayin
695. bolubdu babang deyib * yedi kamil piriniz * iki kolum boşatdı *
696. şükur eyledim Allahga * okmanda yatgan Çobarga * yolbarsday
697. pençe salgan man * okmandın şügürüb alganman * Bayçobarga
698. mindurub * yedi kamil pirlering * karavul başı kaplanım *
kaplanım
699. yolung bolsun deyib * yurt, el başı yolbarsım * yolbarsım yolung
700. bolsun deyib * Barçın can adlı can balam * Alpamışını bulsun
701. deyib * astıngda mingen Bayçobar * bizdan emes Allahdan *
702. bayrakdan özüb barsın deyib * yedi piriniz * nefesler
703. kılıb kalganda * aradan doksan gün ötganda * Tayşadan gitgen
704. tarlandıng * kovub yetdüm songünan * ota berüb Bayçobar *

705. şu kulaktan ağız salganda * tarlan at kaldı mayrulub * yalnız
706. oğlum Dost Muhammed kavlab yetdüm eningen * tur diyganda
turmadı *
707. ata deyib tiline almadı * köp yalvardım ogluma, aytganımdı
708. kılmadı * ölen oğlum öltürdüm * songra kara atım öltürdüm *
709. zerli ton giydim kıyavsız * kavlum yalnız buyumsuz * ak
uyumning
710. arslanı * böz koyumnung bostanı * yalnız oğlan öltürdüm *
711. yalgancıda men bir bahtı karaman * men ayrıldım Dost
Muhammed
712. balamdan * şükür eyledim din Muhammed dinine * yalgancıdan
Allah deyib
713. ötüb baraman. * Ol sözüne Alpamış dostu yığlab, Karacan dostu
714. hem yığlab. Cevab gül Barçındı: * Sultanımning Batırımning atı
gelgan
715. ohşaydı barıb bir göz aydayın * bir kutlu bolsun aytıb kaytayım.
*
716. Öz malin kaya salıb * görenlerin kolundan alub * iki beti
717. günden * kaşını kakıb * labını tişleb * bir kolunu
718. kavuşturub * yangagina çıkgan memesinin üstüne taşlab Barçın
can
719. bir söz dedi: * Akça yüzüng sarartıb * atıng gelmes deyib

720. mungayding * öz deme bayrakdan Çobarding * at geldi Batır,
721. göz aydın * moynuna takgan tumaring * çabkanda tarkar
kumaring *
722. geldi mi bayrakdan Çobaring * at geldi Batır, göz
723. aydın * at çumulgan teringiz * savaşda kollar veringiz *
724. sendin aynalsın yüreğiniz * at geldi Batır, göz aydın. * Cevab
725. Alpamiş: * At çumulgan kara terge * nefes vermegen çapkan
yerge *
726. kutlu bolsa, birga bolsun * kaytaber Barçın uyunga *
Kalmaklarning
727. yüzu solsun * kılıcımnan kırğın bolsun * kutlu bolsa birga bolsun
*
728. kaytaber Barçın uyunga * çesmenden sular içmesin * ayrılık
729. cebri yetmesin * namahrem gözü düşmesin * kayta bir Barçın
730. uyunga * Şol vakitlarda Barçının cevabı: * Atıng geldi deyib
731. kivanıb turgansındur * atıng ölür bolubdu * Kalmakdın elinde
732. süyegüng * kavşab kalar bolubdu * at gelib ciydin eşindi *
733. men barayın ordaga * kıyın canınmdan yiber sultanım * Karacan
diygan
734. dostundu * ol ciberdi keyinnan * Karacan diyen dostunu. *
735. Barçın can uyga baradı * koluna onlar aladı * dört kuzunun
736. kuyruğun * Karacan atı dostunung * arkasına saladı *

737. Gül Barçın adlı dilberi * ön koluga kazan aladı * Bayçobar
738. yatkan dalağa * Karacan menan koşulub * yükürüb gidib
739. baradı * Bayçobar atlı bedevnin * dört ayaktaki gül mihların *
740. ambur menan tapanlab * tapanlab sügürüb aladı * dört ayakdaki
741. haram kanın * kartik menan sorub aladı * ziyan zer zebirlar
742. koymaydı * dört kuzunun kuyrukların * kazanga salub
743. kuydurup * aşlıka orab taşladı * bayrakdan gelgen Çobara *
744. on beş gün Barçın savuttu * on beş gün Karacan savuttu *
745. on gün Alpamiş savuttu * bayrakdan gelgen Çobardi *
746. kırk akşam kırk gün gezdirdi * Barçınnan Kalmakdı bezdirdi *
747. atning tuyağın tüzdüdü * minib bedevin yelgende * bayrakdan
748. atı gelgenda * kırk akşam kırk gündüz gezdireb * gözgünğan
749. Bayçobar donen koynu görganda * Barçın menan koşulub *
750. Karacan menan üçüyü * uyga bir kelgendi * Kalmakdın ilinde
751. Barçının * ak nikahın salamaşğın kıldı * kıldı işretti *
752. kız menan yiğit yakınlaşsa * kim bilmaydı bol adetdi * yekevi
kıldı
753. sohbeti * sargayıb tanglar atdı * taze kıldı taharatdı *
754. okudu namaz bamdatdı * imdi Barçın menan kengeşip * elga
kaytınınğ
755. gamin etdi. * İmdi cevab Tayşa Handa ki, vezir azamları
756. aytağı: Taksir Han'ım (Alpamiş) atı özüb geldi deyib, Barçınını

757. alib giteberirmi. Kıyamatımız ahir, can da ağızdan çıkadi,
758. laf da hem ağızdan çıkadi. Aytgan sözümüz kılğan vademiz
seninge
759. yalğan söylesek, vezir azamlar ol kanday boldu. Olay kılmayık.
760. Padişahım kurumsakka Barçındı berüb birmayin. Nazarınızga
çagirtin.
761. Kiyinde dostunuz, toksan pehlivanınız bar, at çapkaning göresin
762. diygan hem bayrağı boladı. Pehlivanlar menan güreş,
pehlivanları yıksan,
763. zorluğunu bilsem, şunda birürmen Barçındı de. Taksir. Çakirib
764. aytmak sizden, buyağını makullatmak bizden. Alkıssa, adam
yıbarıb Alpamışnı
765. çakrub aldı. (Alpamış) Tayşa Hanning nazarına geldi. Tayşa
Hanning görganı şu
766. idi. Tayşa Han yüzüne karasa, özü on dört yaşar oğlan; oğlan
767. diyganım yalğan, behiştan çıkğan gülman, kahkülü turub
koyubdu. Kayzer zinde
768. babası, dürrü lal mercan, Tayşa Hanning akli lal boldu. Kırdingar
aklını
769. karasa, Alpamışga temaşa kılıb göçelerden ve duvarlardan
üstüne çıktı.
770. Kız tuğan ey ferzendim, altı aylık yoldan, Barçın yarıngding izlep

771. gelding. Köp yollarga at çapding, ating özüb bayrakdan geldi.
772. Allah taalang yarı birdi. Barçın can sizin boldu. Hemma el
Barçinga
773. taleb kılıb, yedi yurtdan pehlivan kalmay ve yıldam atlı kalmay
gelgan iken,
774. ya atım özüb geldi deyib, ilinge kayta beresenbe. Ya pehlivanlar
menin
775. tutyasındı * Alpamiş gönlündan aytadı: Hak da yalgız, men da
yalgız, bol
776. ellerde hudadan başka, Karacandan başka kimim bar. Kıl
merdligga belim
777. boğayım. Kalmaklar namerdlik kıldı deyib, ey taksir, Han da
oturuk aytama.
778. Han yarlığı kaytarma. Taksir tutayın dedi. Özününg
pehlivanlarıdan,
779. padişah bir pehlivanını çakirib ortağa pehlivanlığa çikardi.
780. Ortağa pehlivanlığa düştü. Alpamiş hazreti Ali şahmerdanga
yığlab,
781. padişahınıng pehlivanı bir zor urub, kotarıb Tayşa Hanning
782. aldunda pehlivanın yıktı. Yalğan pehlivan turmay. Yarım saat
ötgence,
783. padişahınıng dokuz pehlivanını yıktı. İmdi çikmakka pehlivan

bolmadı. Kiynine

784. karasa, Alpamiş Bayçobar atı alamanın bir cetinde turur idi.

Kalmak

785. larding hiyali bolgan iken, Alpamişding atını ya bayrağını alayık

786. özün öltüreyik diygan iken, Bayçobar atı aldınan barganın basadı.

787. Kaptaldan barganın tepedi. Gügöldeşgen köp Kalmakdı

yakınlatmay turar idi.

788. Alpamiş sultan muni gördü. Çikmakka pehlivan bolmadı. Atına

yürüş

789. kıldı. * Batır mindi Çobar atka * zeynin koydu Kalmakka * leşger

790. yaman kursagan * anglab Batır karasa * din bilmeyen köp

Kalmak *

791. yübermesge osagan * Batırding pes kılığı tutdu * kılığning

baldağınan

792. tutub oyalanıp * gah çıkarıp, gah kaytarıp * uval bahakun

özünan

793. bolsun deyib turar idi. Bayağı padişahning veziri Kösemen Kaska,

794. padişahdan bi-cevab, Alpamiş Batırğa miltık atdı. Düşman

bolganlığını

795. bilib, günü bitmagan Batırının miltık oku değmedi * kılıcını

sükürüb

796. aladı * sansız turgan Kalmaklar * Çobarga kamçı saladı * aralasa

797. kaladı * üst üstüne kılıç saladı * köp Kalmakning başın aldı *
798. doğru gelgen Kalmakdın * kak manglaydan çapadı * kaptaldan
gelgan
799. Kalmakdın * kellesi alıb baradı * aradan bir saat ötganca *
800. köp savaşlar boladı * çapkanda kılıç tab aldı * ayrılığ dağı
801. yamandı * Hanı menen Hanzade * beği menen beyzade * Şol
vakitda
802. Kalmaklar * olgan kalaga kaçıb barıb kamalğan * Şol vakitda
803. Alpamış sultan köp Kalmakdı öldürüb * Barçincanning uyuna *
804. Karacan manan koşulub * Şol vakitde kaytıb baradı.
805. Haberdi kimden işitdin. Tayşa Handan işit: Bul uruş kimnen
boldu?
806. Veziri azamlar aytadı: Alpamışdan. Tayşa Han aytadı: Bol uruş
807. senlerden boldu, Kösemenden boldu. Kösemeni çakirtib, Tayşa
Han:
808. uruşnu başlagan sen, senden boldu deyib, Kösemen Kaskayı
öltürdü.
809. Alpamış Batır Barçın yarına atın bayrakdan özdürüb,
pehlivanların
810. yıkıp, Tayşa Kalmakding iline ecellisini öldürüb, ecelsizini
böldürüb
811. doksan kara narı manan * nar üstünde tür manan * ak geminin

812. içinde * Barçın adlı yarınnan * Alpamiş Batır atası Baysarı Bay

813. manan * Koş Allah yar aytuşub * anası Altun Saç manan *

yığlaşib

814. Karacan dostu manan koşlaşi * iline sefer eyledi * akça yüzün

815. soldurdu * mingan narları boldurdu * altı ayçılık, kırk güncelik

816. yol yordu * yığlab kalgan ata anası Cildali Baysun Kungrat iline

817. aman esen geldi. Ata anası manan yığlaşib, ağayın karındaşları

hemması

818. yığlaşib gelib, katta bayram toy kılıb * alamandı giydirip * at

819. çapdurdu dalağa * yarın saldı kalağa * Barçın canını alub gelib

820. deyib * hamması teslim kaldı * Alpamiş adlı şol vakitda * nazar

gerde

821. balağa * altun kabak attırdı * yıldam atını çaptırdı * pehlivan

822. yiğit tutdurdu * otuz gün oyun * kırk gün toyun kıldı *

823. Hudani bir bildi * resulunu ber hak bildi * bol kılğan işlerine

şükran

824. kılıb, murad maksuduna yetdi * hama muradına yetdi ve Allah

alem biz sevab

825a. alma başlı yeşil suna

825b. odoknung kölünde yahşi

826a. denden sablı cevher bıçak

826b. beklerdin belinde yahşi

827a. her kim ilinde yahşi

827b. yegan hem yerinde yahşi

828a. Alpamışdı yazdurubdu

828b. Ciyamuradın dilinde yahşi

829a. yarga bolsang bes gün aşik

829b. bi sakal vaktinga yahşi

830a. şuncanı yahşi dedi

830b. sazga geltürdü bol bahşi

831a. padişahning hizmeti Huda hizmeti

831b. padişaha hizmet etganım yahşi

832a. bol gaplarını aytıb turgan

832b. Bekmuhammed oğlu Ciyamurad Bahşi.

Kutluk Veren Bilgi'nin Baslangici, Tarihcinin Sonu: Tarih Mi, Yoksa Tarihcilik Mi Son'a Erdi?

H.B. Paksoy, D. Phil.

Bir sure once, "Tarih'in sona erdigi" ileri surulmus idi. Soguk Savas cercevesinde ele alinan bir dusunce olup, ilgili "carpismanin" sona ermesi ile bundan boyle karsilastirmali tarih yazilmasina gerek kalmadigini, kazananlarin gorusunun tek gecerli gercek oldugunu vurguluyordu. Ya da oyle gosterilmesi isteniyordu.

"Turk Tarihi, Toplumlarin Mayasi, Uygarlik (1990)" ve "Kutluk Veren Bilgi Ve 26 Agustos'a Giden Yol (2000)" yazilarimda, Kutluk Veren Bilgi nitelikleri uzerinde gorus belirtmis idim. Aradan gecen sure icinde de **Kimlikler [IDENTITIES: how Governed, Who Pays?** (Carrie, 2001); Turkcesi: **Etnik ve Toplumsal Kimlikler Nasil Olusur?** (KaraM, 2005) Ceviren: Osman Karatay] kitabini yayinladim. Amac, Kutluk Veren Bilgi'nin gorevini ne yontemler ile yerine getirdigini ele almak idi. Bu arada, Kutluk Veren Bilgi ile ugrasanlarin ne tur yaklasimlarla ise girisebilecekleri de ana cizgileri ile oneriliyordu. Bu yonde en onemli ozelliklerden biri de, Kutluk Veren Bilgi'ye ulasmak icin butun verileri seslendirip degerlendirmeye almak geregi olarak ozetlenebilir.

Sonucunda, Tarih'in sonunun geleceğini savunmanın, güçlüklerin ötesinde bir ağırlığı olduğu görüşüne vardım. Ancak, bu düşünce esliğinde başka bir sorun seçilmeye başlandı: Tarih ile uğraşanların geleceği.

Önce bir örneğe göz atalım. 18ci yüzyılda Napoleon ordusu ile Mısır'a çıkmış idi. Amacı, Britanya İmparatorluğunun iki bölümü (Britanya adaları ve Hindistan) arasına Fransa olarak girip, Britanya İmparatorluğunun bütün olarak yaşamasını güçleştirmek idi. Britanya İmparatorluğunun bu iki bölümü arasındaki yol, Mısır ve Süveyş Kanalı üzerinden geçtiği için, Fransa açısından, Avrupa içi güç dengesinin ağırlığını değiştirmek bakımından oldukça gerçekçi bir yaklaşım idi. Napoleon yanında bir uzmanlar topluluğunu da yanında götürmüştü. 18 yüzyıl'ın önemli bilim adamlarının bir bölümü bu topluluğu oluşturuyordu. Amaçları, Mısır'ın derinlemesine incelemek ve bulup öğrendiklerini dizinleştirerek dünyaya sunmak idi. Napoleon'un Mısır çıkartması bu açıdan büyük ölçüde başarılı oldu. Eski Mısırlıların kökenleri üzerine araştırmalar yapıldı. O süreç içinde bir soru da düşünceleri kurgulamaya başladı: Günümüz Mısırlıları, Eski Mısırlıların torunları mıdır?

Bu soru doğal idi, çünkü varlığı M.O 3000 ve daha öncelerine kadar uzanan Eski Mısır ortalama M.O. Üçüncü yüzyıldan bu yana Makedonyalı Alexander'ın, sonra Romalıların, Arapların, Memlûklülerin ve Osmanlıların yönetiminde kalmış idi. (Amiral Nelson'un İngiliz Krallık Donanması ile Fransız donanmasını 1798'de Nil ağzındaki Ebubekir Körfezinde yenmesi ile, Mısır usulca İngiliz siyasi yönetimine geçti). Tarih ile uğraşanlar, bu sorunun karşılığını elyazma papiruslardan, taş yonma üzerindeki yazılardan ve çağdaş gezginler, gözlemciler ve bilimcilerin yazdıklarından araştırmaya başladılar. Ortaya birkaç yönde görüşler atıldı. Her görüşün karşı görüşleri de olduğu için, yanıtlar kolaylıkla ak ya da kara olarak anlaşılmıyordu.

Yakın yıllarda, kişisel özvarlık kayıtları (DNA) yardımı ile yapılan araştırmalarda, günümüz Mısırlılarının, Eski Mısırlı soydan geldikleri ortaya konulmuş oldu. Başka bir deyişle, Tarih ile uğraşanlar değil, yasambilimciler bu önemli soruyu açıklığa kavuşturdular. Böylelikle, günümüz Mısırlıları dünya onunde atalarından kalma yapıtlar ve mayaları ile öğünebilir duruma geldiler. **Dede Korkut** kitabında da belirtildiği gibi boy boylandı, soy soylandı, atalarının yazdıklarının doğruluğu ortaya konulmuş oldu.

Napolyon'un yatak odasının duvarlarını kaplayan kagıtların içindeki yeşil rengi oluşturan arsenik zehirlenmesi nedeni ile olduğu; Arap

yarimadasındaki, binlerce yıl önce yok olmuş yerleşim alanlarının gökyüzünde dolan yapma uydular içindeki yer altı kalıntılarını görebilecek aygıtlar yolu ile bulunması; Arizona eyaletindeki büyük çukur'un binlerce yıl önce gökten düşen büyük bir taş'ca kazılmış olduğunun delilendirilmesi, tarihçiler değil, doğal bilimcilerin başarısı oldu.

Yakın süreç içinde, Orta Asya'da yüzyıllardır yaşamakta olan Kazakların, kurgu bilim ürünü sayılan Amazonların torunları olup olmadığı Orta Asya dışında yaşayan araştırmacılar ve bilim kuruluşlarınınca incelenmekte. Bu araştırmacılar da Tarihçi değil. Bu arada, Kazakların, Z. V. Togan'ın anlattığı gibi, Orta Asya'da daha önce yaşamış boyların açılıp-kapanmaları sonucu ortaya çıkmış olduklarını da unutmayalım.

Bu durumda birkaç soru sorulması kaçınılmaz. Bu tür sorulara neden olacak görüşler, günümüzde ortalıkta dolasmakta:

-- Nasılsa gerçekler ileride doğal bilimlere ortaya çıkarılacak. Neden ayrıca kaynak ayırıp tarih incelemesi yapalım?

-- Kitaplara, el yazmalarına gerek yok, kitaplıkları kapatalım.

-- İnsanlık bilimleri artık geçersiz, bütün kaynaklar doğal bilimlere aktarilsin.

Düşüncelere konu olacak sorular da, yukarıdaki görüşlere "mi?" eklenmesi ile ortaya atılabilir.

Her bilim dalı'ı öz ana konularında kalmayabilir, bırakılmayabilir. "Ana Dal" bilimleri de değişime uğrayabilir. Örneğin, coğrafya yüzyıllar boyunca (en azından 1500 ile 1900 yılları arasında) en gözde bilim dalı idi. Günümüzde NASA'nın yaptığı çalışmalar turunda iş gören Portekiz YonBulucular Okulu, Kessaf Beyzade Henry (1394-1460) tarafından kurulmuş idi. Bu okul'u bitiren YonBulucular, gemileri ile okyanusları aşmış, dünyanın yuvarlaklığını belgelediler. Karadan bilinen ülkelere denizden ulaşmış, yeni alışveriş yolları açılmış; eski alışveriş yollarının önemleri azaldı, develi kervan alışverişi yapan ülkelerin kazançları büyük ölçüde düştü. Geliri azalan bölgelerin siyasi güçleri azaldı. 20. yüzyılın başına gelinceye dek, bütün kıtalara ayak basıldı, dağları denizleri aşıldı.

Coğrafya bu sonuçları almış olarak en başarılı düzey'ine vardığında, diğer bilimlerde yeni geliştirilen yöntemler yordamları ile harita

yapimlarına geçildi. Uçak ve uydular ile alınan görüntüler, el ile çizilenlerden daha keskin olduğundan, coğrafyacilar, mesleklerini koruyabilmek ve gecimlerini sürdürebilmek için, başka yonlerde kendilerine iş bulma cabalarına girdiler. Seçim sonuçlarının bölgesel ayrışmalarının dokümlerini yapmak, üretim ve üreticilerinin işletmelerinin bölgesel konumlarını belgelemek, suç işleyenlerin yoğunlaşmalarını saptamak gibi dal-budaklamalar coğrafyacıların ilgi alanına girdi. Dolayısı ile, bugün için, bir coğrafya bilim dalının olup-olmadığı tartışma götürülebilir.

Bir başka temel dali, İnsan Bilimleri (Antropoloji), diğer bilim dalları ile yaptığı yarışma sonucu, her yön'e büyüdü. Artık yalnız 'ilkel' toplulukları araştırmıyor: doktor-hasta ilişkilerinden salgın hastalıkların dünya toplumları üzerindeki etkilerine; iktisadi gelişmelerin askeri yetenekler üzerindeki izlerinden, dilbiliminin insan düşünce ve duygularının oluşumuna kadar uzanan bilimsel dilimlerde uzmanlaşıyor.

Özellikle ABD'deki İngilizce bölümlerinde görev yapmaya başlayan öğretim üyeleri, en kısa sürede, İngilizce dışında bir konu seçerek araştırma yapmak ve sonuçlarını yayın yolu ile dünyaya duyurmak için kolları sıvar. Örneğin: ABD Texas Tech Üniversitesinde kurulmuş Türk Öyküleri Sandığı (ATON=Archive of Turkish Oral Narrative; <http://aton.ttu.edu>) tohumunu atan Profesörler Uysal ve Walker İngilizce konusunda doktora yapmışlardı. Diğer İngilizce profesörleri günümüzde daha çok felsefi konulara eğilmektedirler, 'teori' geliştirmekle uğraşmaktadırlar.

Bu arada, Tarih'in Felsefe, Matematik, Fizik gibi diğer bilimlerin tarihlerinin yazılmasına katkısı olduğu belirtilebilir. Coğrafya bilmeden tarih'in de icinden kolaylıkla çıkılmaz. Ancak, tarihçi bu bilim anadallarına dolaylı olarak katkıda bulunur. Bu noktada, Olay Kayıtcısı (vakânuvislik) ile Kutluk Veren Bilgi ugrası arasındaki ayırışmayı vurgulamak gerekir. Bu Kutluk Veren Bilgi ugrası, tarihciliğin ötesinde çalışmalar yapmaktır.

Dünyanın geçmişi, kümeler arası gerilimler ile doludur. Bu gerilimlerin günü gününe kayıt alınması ile, olayların derinlemesine incelenerek çıkarılacak dersler arasındaki ayrıcalıklar Olay Kayıtcısı ile Kutluk Veren Bilgi uzmanı arasındaki ayrıcalıklardır. A ile B arasındaki çatışma, Olay Kayıtcılarınca sicâgi-sicâgına ve günü gününe kaydedilir. Kutluk Veren Bilgi Uzmanı (Kutadgu Biligci) dünyada olup bitmiş ve yer almakta olan değişimleri, süreçleri, birikimleri konumlarına yerleştirerek toplum için yön ve yöneylem acılarından araştırır. Buluşlarını topluma geniş

kapsamli olarak aktarir. Toplum da, bunyesinde tartisma acarak, gerekli denetlemeyi yapar, secimlere giderek cozumler baslatir. Bu tur girisimde bulunmayan, bu tur Kutadgu Biligci yetistirmeyen toplumlar, diger toplumlarin etkisine ve vesayetine girer.

Kurgu Bilim icinde "geri yillara yolculuk araci," sevilen ve tutulan bir aygittir. Gecmis yuzyillara yolculuk edip, kitaplar, elyazmalarından ogrendiklerimizi en azından olayları icinden yasayarak gorebilmek çok ic gidiklayici olabilir. Varligi, Kurgu Bilim'in baslangicından bu yana ozlenmistir. Son on yil icinde ise, fizikciler bu tur bir aygitin ileride gerceklestirilebileceginden soz etmeye basladilar. Bu gun icin, basari ile yapilip-yapilamayacağı tartisma goturur. Gecmiste 'kesinlikle olmayacağı' ileri surulen olay be gerecleri bugün gunluk yasamimizda gordugumuz ve kullandigimizi unutmada, bir dusunce uzantisina girebiliriz. Geriye yolculuk oldugunda, olaylar degistirilebilir mi? Bir torun gidip babasinin dogumunu onleyebilir mi? Sonucunda, olaylar ne denli degisip gunumuze akabilir? Bu tartismalar, dunya fizikciler toplantilarında yer almaya basladigi gibi, iyi taninan fizikciler sozu edilen toplantılardan birinde "bu aygit'i gerceklestirdigimizde, tarihi degistirmeyecegimize soz veriyoruz" turunde demec vermek yetenegini kendilerinde gorebildiler.

Bilimlerin surekli olarak birbirleri ile 'konusmalari,' dusunce alisverisi yapmaları, birlikte cozumler uretmeleri sozkonusudur. Bu çok önemli bir noktadır: dusunce bir baslangictir. Olaylar cabuk ya da yavas olarak gerceklesecektir. Bu olaylar, toplumların secimlerine kalmis duzenlerde gelisir. Dusunceler, eninde-sonunda atilim'a gecmeyi ongorur. Bir surec yaraticiligi oncusudurler. Dusunce ya tam olarak dogmustur, ya da dogduktan sonra gelismesini surdurecektir. Bu da, dusunceyi ele alan toplumların gorgu ve yenek birikimleri kadar, ileri gorusluluklerinin sonuclarini kapsar. Dolayisi ile, toplumca ve Kutadgu Biligcilerce denetlemesi yapilmayan dusuncelerin ardından gitmenin ne gibi sonuclar verebilecegini dusunmek gerekir.

Once Tarihcinin ne olup-ne olmadigina ozet olarak bir goz atmak yararlı olabilir. İlk "yazili tarih" in Thucydides ce ele alınan, M.O. 4cu yuzyilda yapılan Peloponez savaslari uzerine oldugu ileri surulur. Olayları vakanuviscesine anlatir. Buna karsi Halikarnasli (Bodrum) Herodot'u (M.O. 5ci yuzil) Thucydides'e karsi gosterenler olabilir. Ancak, tarih yazan kisinin kimligi ve baglantili oldugu kumelerin tarih yazimlari uzerine olan etkilerinin de dusunce ve denetleme yontemlerince degerlendirilmesi gerekir.

Aradan gecen yuzyillar icinde, pek çok 'tarih' yazilmistir. Bunların çok

buyuk bir bolumunun 'gazavatnama' 'fetihnama' ve 'soylama' uzerine olabileceklerini unutmamak gerekir. Bu tur yazarlarin bir bolumunun, yoneticilerin ve hukumdarlarin verdikleri maas ile ya da icinde yasadiklari topluluk birimlerini yonetenlerinin yararina calistiklari gozden kacmaz. Romali Tacitus (M.S. 1ci yuzyil), Kuzey Afrikali Ibn Haldun (1332 – 1406) belki de tarihten ilk ders cikarmayi basaran, ve buluslarini dunyaya sunan tarihcilerdir.

Avrupanin M.S. 5ci yuzyil sonrasi 'karanliga gomulmesi' sirasinda yazilanlarin tarih olup-olamayacagi uzerine degisik gorusler ileri surulmustur. Ayri konudur. 1789 Fransiz Ihtilali oncesi ve sonrasi surecinde Avrupada yazilmaya baslanan tarihlerin, Avrupanin gelismesine buyuk katkida bulunduгу ise kacinilmaz. Cunku, tarih, yalniz dusuncelere degil, duygulara da agirligini koyar. Sonucunda, veri olarak dogru olmayan 'bilgi'ler de dogru ve gercek imiscesine toplumlarin bellegine siringa ile sizdirilmis gibi gorev yapar. Bu tur duygu temelli tarihler 'Yanlis Hesap Bagdat'tan Doner' deyimi uyarınca ileride bir gun ortaya cikarilrsa da, is isten gecmistir. Bir yapay bellek ve yapay bilim olusturulmustur. At'I alan Uskudar'I gecmistir. Yanliz bir ulus ya da toplum degil, komsulari ve insanligi da boyunduruk altina sokabilecek tohumlar atilmistir. Cunku, tarihi anlayabilmek icin, tarih uzerine yazilmis tarihlerin, insan topluluklari uzerindeki etkilerini gozden kacirmamak gerekir. "Gercek" tarihler kadar, bu tur kurgu-bilimsel tarihlerin gelecek uzerindeki etkisi cok buyuk boyutlardadir.

Leopold von Ranke (1795-1886) nin tarih'I 'duzenli ve yandassiz' olarak ele aldigi ve bilimsel olarak yonlendirdigi genellikle kayitlara gecmis bir yaklasimdir. Bu anlayis, ortalama Ikinci Dunya Savasi sonrasina kadar surmus, sonra da "Gundeslik Otesi" (post-modern) gibi bir yaklasimin varligindan soz edilir olmustur. Bu en yeni tutum, hicbirseyin temelini olmadigi ve gerceklerin kisilere gore degistigi varsayimi uzerine kurulmus gorunmektedir.

Bu durumda, toplumlarca bugunedek bilinen her tur 'tarih' yaklasimlarinin temelini kibrit suyu dokuldugu gibi, birbirleri ile uyusmayan bilgilerin tarih adi altinda temcit pilavi gibi ortaya surulmesi kacinilmaz olmustur. Artik her turlu dusunce, gorus ve istek, tarih adi altinda surum'e girebiliyor; bu baslik altinda iceriklerinin gercek oldugu ileri surulebiliyor.

Dolayisi ile, yukardaki gelismeler isiginda ancak iki yol gorunebilir:

1. Tarih'in gercekten son'u gelmistir, dolayisi ile Tarihcilere artik gerek yoktur;

2. Ya da, 1990 da (yukarıda adı verilen yazı) önerdiğim gibi, tarih'i İnsan Bilimlerden, Hayvan bilimlerine kadar A dan Z ye geniş bir yelpede ele almak, tarihi verileri bu bilimlerin birikimleri yardımı ile denetlemek, alınan sonuçları karşılaştırmalı olarak toplum'a sunmak.

Bu noktada "tarih kesinlikle yansız ve yandassız olur mu" sorusuna da karşılık aramak gerekir. Çünkü, buraya kadar, 'yandaşlık' aramadan, gerçeklerin araştırması üzerinde durduk. Sorumuzun karşılığını ise, çevremize bakarak alabilecek durumdayız. Başka bir deyiş ile, önce yazılmayan tarih'in getirdiği eksikliklerin çizelgesinin çıkarılması yanıt vermeye yeterli olacaktır.

Boylece, geriye, ilk sordüğümüz soruya donuyoruz: tarihciliğin sonu geldi mi? Yerine Kutadgu Biligcilik gelecek mi? Gelmesi gerekir değil; gelecek mi?" Bir soru daha ekleyelim: Gelmez ise, ne olur?

Bu soru'ya en iyi karşılıklardan birini, Benjamin Franklin vermiştir. 4 Temmuz 1776 günü, Amerika'nın Bağımsızlık Bildirgesini imzaladıktan sonra, Franklin Filadelfiyadaki toplantıdan çıkar. Kapi onunda kendini bekleyen bir kume bulur. O sıralarda, bir kesim Amerikalı, Baskomutan George Washington'un Kral olmasını istemektedir. Kral, krallığı gerektireceği için, en büyük soru "kuracağımız yönetim düzeni ne olacaktır; krallık mı, cumhuriyet mi?"

Franklin karşılık verir:

"Cumhuriyet, hanımefendi; Eger koruyabilirsiniz."

Derin Sirket Ortakliklari: Baskaldirmalar ve Bagliliklar

H.B. Paksoy, D. Phil.

Alis-veris, kisisel ya da orgutler cercevesinde yapilir. Kisinin dusuncesine gelebilecek nerede ise her sey alinip-satilabilir. Goz ile gorunup, el ile tutulmasa bile. Hicbir varlik bu kural disinda degildir. Ancak, alis-veris yapacak ve yapmakta olan kisilerin ozleri, kisilikleri, nelerin satilacak, geri kalanlar icinde de satisa cikarilmayacak olan deger ve varliklari niteliklerini belirler.

Bir aygit uc boyutu ile uretilmeden once, dusunce isverenlerince tasarlanir. Yeni yetenekli bir arac, ucak, bu kapsamdadir. Bunlara yenilik getirebilecek ek'ler de. Dolayisi ile, bu dusunceler alinip-satilabilecegi gibi, dusunceleri gelistiren dusunce isverenleri de alini-satilabilir. Ustelik, kendi bilgileri olmadan.

Bu alis-veris duzeni icinde en onemli islev kisilige duser. Kimlik ise, kisiligin gostergesidir. Kisiligi temel degerler uzerine oturmamis

kimlik, yel onune katilmis, suruklenen kuru yaprak gibi savrulur. Bu degerler bir toplumu olusturan temellerdir. Toplumun tug baglayarak yasamini surdurmesini saglar.

Unutulmaması gerekir ki, temel degerler orman, denizustu gibi, dag tepesi ya da batakligin dibinde olabilir. Bu, toplumun bilerek-bilmeyerek yaptigi bir secimdir. Her toplum icinde butun dusuncesal ve uygulayici degerlerin gokkusagi gibi yer alması doga geregidir. "Iyi" ya da "kotu" secenekleri yerine, bu degerlerin orantıları soz konusudur. Herhangi bir degerin digerlerine orantili olarak agir basması, ust'e cikması ya da toz olup dagılması bu surekli degisen orantıların sonucudur; toplumun icindeki dalgalanmaların etkisidir. Eger Toplum kimliğini korumak ister ise, bu sonucu almak icin gereken hersey'i yapacaktır. Istemez ise, konusmaya degmez.

Dunya toplumlar birliginin bellegi genistir, derindir. Olup-bitmisleri unutmaz. Bir toplumun digerine yaptıkları surekli animsanir. Daha cok, yapılmamis ancak yapılmis olması ozlenenler dil'e getirilir, yayilir. Baska bir deyiş ile, kurgubilim sonuclari bu toplumlararası iliskiler icinde gercekten daha gucludur; yasatıldığı gibi, durmadan da guc kazanir. Ozellikle, bu gorevleri ustlenmiş kesimlerce koruklendikce. Cunku, kurgubilim yolu ile, ozlenen ancak daha elde edilmemiş sonuclarin gercekleşmeleri ozlenmektedir.

Alisveris duzenleri, bu butunlugun bir kesimidir, surekliligidir. Bir toplumu ayakta tutan kurumlar sayısız olabilir ise de, uc baslik altında ozetlenebilirler: Guvenlik, yiyecek-icecek, yonetim. Guvenlik, korkusuz yasamak ve yasam icinde toplumca bagimsizlik tadini alabilmektir. Yonetim ise, toplum'un oz yonetimine engelsiz katılmasıdır. Ac kalmamak istegi, doga icgudulerinin en guclulerinden biridir. Kisi ve toplumların atilimlerini en kestirmeden yonlendirir.

Cogulcu Yonetim'e Katilim Birimleri, dunyanin diger yerlerinde yeniden "bulunmadan" yuzyillar once, Asya'da gorev yapmaya baslamislar idi.

Ad'lari ne olursa olsun, bu Cogulcu Yonetim'e Katilma Birimleri, Tug Baglamis bir toplum icindeki daha kucuk kumelerin, Toplumun toplu gelirden orantili pay almalarını saglamak icin dogal olarak olusturulmuşlar idi. Gecmiste basarili olmuş butun toplumların Yonetici Kesimlerce, dogal bir gelisme ve uyum araci olarak gorulur ve çalismalarına yordam verilirdi. Eger bu Cogulcu Yonetim'e Katilim Birimleri, Tug Baglamis toplumun varligini ortadan kaldirip,

yerine gecmeye kalkisacak olurlar ise, Timur Bey'in de 14 cu yuzyil sonlarına dogru yaptigi gibi, bu tur baskaldirici Birimler de ortadan kaldirilir, tarihten silinebilirler. Ne de olsa, bu birimler, Timur Bey'in bagladigi Tug'un kurucu parcalarından biri idiler; Kalitim ve Kisisel Ozvarlik Kayitlari acisından, Timur Bey ile ortak paydaları çok büyük idi.

Bu Cogulcu Yonetim'e Katilim Birimleri'nin ozellikleri ile kisilerin kimlikleri cakismasi da dogaldir. Amac, toplum olarak yalnız ortak payda'yi bulmak degil, ek olarak paylasma'yi da yapmaktır; dengeleri saglamak ve korumaktır. Bir toplum icinde dengesiz kalmis guc'ler kendi baslarına at kosturacak olur ise, paylasma aksayacaktır. Bu da toplum ici gerilimlerin artmasına ve sonucunda patlamalara yol acar. Baris'in yeniden yerine oturtulabilmesi icin, Kutadgu Bilig yazari Balasagunlu Yusuf'un da 11 ci yuzyilda onerdigi gibi, Timur Bey'in 14cu yuztyilda ya da, Osmanli Ikinci Mehmed'in 15ci yuzyilda gerceklestiktirdikleri yontemlerine basvurmak kacinilmaz olur.

Yukarida sozu edilen, bir toplumu ayakta tutan uc kesim'den biri, yiyecek-icecek, genellikle alis-veris'cilerin elindedir. Ara-sira kamu yonetimi bu kesim'l eline almaya calisir ise de, basarili olmasi çok guctur. Omer Seyfettin'in, Birinci Dunya Savasi cercevesinde yazdigi kısa oykulerden biri bu konuyu derinlemesine isler.

Yurt ve toplum guvenligi, nerede olur ise olsun, yonetim turunun ozelligine bakmadan, çok büyük giderler gerektirir; insan haklarını da icine alan verileri ile, özel yasalar cercevesinde yurutulmesi gereklidir. Bu tur yonetim'in gerceklesebilmesi icin: temel bilgi, anlayis ve duyguların bilincli olarak biraraya getirilip, yogurulup, yazili olarak topluma ve uluslararası kamuoyuna duyurulmasi gerekir. Soylenen is ile yapılan, durmadan, orantili olarak denetlenir. Ziya Pasa'nin "Ayna'si is'tir, laf'a bakilmaz" ikiligi en oz aciklamadir. Bir toplum'un onceden belirttigi yonde atilimlara gecilip gecilmedigi, uluslararası kurumlarca gozlenir. Nasil ki, bir kisinin degeri, sayginligi soyledikleri ile yaptıkları arasındaki orantılarda degerlendirilir, bu kural toplumlar icin esit olarak gecerlidir.

Yonetim bilimleri pek çok olgu'dan gecmistir. Baslangicından bugün'e varan butun yolculugu sirasında 'yonetim'in ari kalmasi beklenemez. Ancak, sirasi geldiginde yug'ulur, kir-pas'i atilir, toplumun yararına duzene konulur. Bu da, ancak toplumca yapilabilir; Oz cikarlari soz konusudur. Bu is'in gerekli oldugunu

Toplum toplu bilgisi ve oz'unu koruma icgudusu ile yapacaktır.

Oz yonetimine katilmayan topluluk, iki arada-bir derede kalir: ya gereksiz bir katilik ile yonetilecektir, ya da eriyip gidecektir. Yonetimin niteliklerini secen tek varlik, ne yol ile olur ise olsun, gene Toplumdur.

[Bkz: H.B. Paksoy, **Lectures on Central Asia** (2005)]

Ali-verisciler ile yonetim surtusmesi, anlayabildigimiz kadari ile, insanların bir araya gelip yasamlarini surdurebilmek icin topluluk olusturmalarına ve bu yonde bir yonetim duzeni secmelerine kadar geri gider. Dunya'nin gecmisi, kumeler arasi gerilimler ile doludur. Ornegin: Otlak arayan cobanlar ile, otlagin iltutmuslari; Balicilar ile, deniz'in o bolumunde kusaklar otesi yasamakta olan koyluler; Pazar arayan ureticiler arasindaki Pazar cekismeleri; Ic yonetim'e el koymayi ongoren kucuk sayida ve istekli, ancak 'disaridan' gelen yonetici adaylari. Bunlari otesinde, para yonetileri ile alis-verisciler; ureticilerin satis tekeli edinme cabalari sonucu yarisma; birbirlerini satin alma ya da yoketme yontemleri, butun bu gerilimleri ozetler.

Gene gecmiste yer alan, ulke yonetileri ile para yonetileri arasindaki cekismeler iyi bilinir. Is, karsilikli isgallere, tutsak almalara kadar gider. Bu isleri bitirebilmek icin, silahlili guclerin kurulmasi kacinilmaz gerektir. Ordu kurmak buyuk giderleri gerektirdiginden, tug baglamis toplumlarin yonetileri ile yerel ya da kuresel alis-verisciler arasinda yeni gerilimler baslar. Ancak, yarismalari kayitsiz ve gelecekteki giderlerine kulak asmadan kazanmak isteyen kumeler, bu amacin yalnızca alis-veris ile gerceklestirilemeyecegini en sonunda anlarlar. Alis-verisciler, Guvenlik ve Yonetim'i de ya el'e almak, ya da perde arkasından etkilemek icin islemlere koyulacaklardır. Bu tur olaylarin ileride de yer alabilecegi goz onune tutulmalıdır.

Alis-veriscilerin bu tur dusunceleri 14-16ci yuzyillar arasinda Avrupa ulkelerinde goz ile gorunur turden gerceklesemeye basladi. 13cu yuzyilda, Asyadaki tek kisilik yonetim duzenleri icinde alis-verisciler bu tek yonetilere ortak olabiliyorlardı. Anaparayi tek yonetici veriyor, Alis-verisciler kazanclarinin yarisini, ortagi olduklari tek yonetici'ye aktariyorlardı. Daha once, M.O. 3cu yuzyilda, Cin imparatorlari alis-veriscilerin var oluslarini yasaklayacak kadar ileri gitmisler idi. Cunku, Cin imparatorlari, alis-veriscilerin altin toplamakta olduklarini gormus, anlamislar idi. O yuzyillarda bile, 13.cu yuzyilda yasadigi belirtilen Turk dusunuru Nasreddin Hoca'nin

“Para’yi veren Dudugu Calar” deyiminin gecerlikte oldugunu bu yonden anlayabiliyoruz.

Bu ornekleri de goz onunde tutan alis-verisciler, 16ci yuzyildan baslayarak, sayilari yuzleri bulan Avrupa sehir devletlerinin yonetimlerini ele almaya basladilar. Silahli gucleri, donanmalari ve butun yonetim kaldirgaclarini ele gecirdiler. Daha da ileri giderek, diger Avrupali devletlerin kendilerine karsi gelmelerini onlemek icin, Avrupa disindaki topluluklari da baglantilari altina almaya basladilar. Bu tur atilimlar, Hindistan Okyanusundaki adalardan baslayip, oradan, Avrupa’ya yaklasan her tur ulke, topluluk ve kuruluslara kadar uzandi. Dogrudan uzerlerinde yonetim kurulmayan topluluklar ise iceriden, ‘ozel kurallar ile’ denetim’e alindi.

Ornegin, Hindistan’in yonetimi, birkac yuzyil boyunca, bir ozel sirketin elinde idi. Ilk once, bu ozel sirket Hindistanda uretilen cay alisverisinin tekeli elinde bulunduruyordu. (1773 yilinda Boston limaninda deniz’e dokulen caylar, bu sirketin mali idi; Bu olay, Amerikan bagimsizliginin simgelerinden biri oldu). Sonralari, bu sirket Hindistan toplumu vergiye baglayacak boyutlara ulasti. Hindistan toplumlarindan alinan vergi gelirinin, cay alisverisinden cok ustunde gelir getirdigini gorunce, cay tekeli birakti. Yalniz vergi toplama islerini surdurdu. Kendi ordu ve donanmasini kurdu; bu gucler ile, vergilerin toplanmasinin guvenligini sagladi. Bu vergi geliri, ozel sirket geliri olarak yonlendirildiginden, Londra alis-versi paylari pazarinda alinip-satilan Sirketin pay belgeleri karsiliginda ‘gelir’ olarak dagitildi. Ingilterenin genel gelir duzenine buyuk olcude katkida bulundu.

Alisveriscilerin dunya gorusleri ve var olus nedenleri kokenlerine indirildiginde gorulur ki, kazancli cikmak icin alip sattiklarini dusuk gider ile alip, yuksek gider ile satmak yolunu secerler. Bu sonucu gerceklestirebilmek icin, Alis-verisciler, en yuksek gelir getirecek yontem ve varliklara yoneleceklerdir. Toplum ise, temel yiyecek, yakacak, giyeceklerde olacak gider yukselmelerini gordukce ve bunlardan aci cektikce, yoneticilerin Toplumun cikarlarini Alis-veriscilerden daha yukarida turmasini isteyecektir.

Eger yoneticiler, Alisveriscilerin destegine gerek duyuyorlar ise, alisveriscilerin destegi olmadan Toplum’u yonetemiyorlar ise, Toplum aci cekecektir. Toplum’un giderleri yukselecektir, tukettikleri varliklarin nitelikleri dusecektir. Degerli varliklar Toplum’un bireylerinden ve topluca Toplumdan Alis-veriscilere akacaktır; Toplum yoksullasacaktır.

Bu durum'a dusmus toplumlar, dunyanin her yerinde, ve butun gecmisinde baskaldirmislardir.

Bu durumda, Toplum yonetiminin onune iki soru gelir:

1. Alisveriscileri denetlemek, Toplum yararlarina golge dusurmelerinin onune gecmek;
2. Ortak olmak.

Her iki cozumun kendine ozgu gucluk ve sorunlari bulunur. Kamu Kuruluslari bu acidan bir giristir. Her ulke, her Toplum, Kamu Kuruluslarinin olusturulmalarina ve calismalarina destek vermez. Bu, sozu edilen Toplumlarin kurulus, temel dusuncelerinin bir sonucudur. Eger bir Toplum yalnızca o toplumun icinden cikan tek bir kisinin ve kisilerin basarilarinin toplami ile 'olculebilecegini, ilerleyebilecegini' dusunuyor ve bu acidan basariya ulasabilecegini dusluyorsa, o toplum buyuk dus kirikligina ugrayacagini da unutmamalıdır. Toplumlar, niteliklerinin adlari da ustlerinde olmakla, toplu olarak yasamak durumundadırlar. Iclerinden onderler ve yasa disi isler yapmakta olanlar da cikacaktır. Sayisal ve insanlik nedenleri ile bu kacinilmaz durumdur. Ancak, toplum, toplu olarak dusunce, gorus ve cıklarlarını korumak yonunden ozunu tartmis, yonunu gormus ise, bu tur aksaklik ve gelismelerin de ustesinden gelecektir. Basarilar odullendirilecek, hastaliklar degisik yontemlerle iyilestirilecektir; ilerisi icin, hastalikların yayılmamasini saglamak icin asilar yapılacaktır. Yapılan saglik islemlerinin yeterli olup-olmadigini, mayalari ve uluslararası iliskilerin getirdigi tepkilerin toplami ve ayıklaması sonucu bileceklerdir. Yalnızca uluslararası iliskilerin verdigi 'Olur' ya da 'Olmaz' lar bir atilimin gercekleştirilip-gercekleştirilmemesinin tek olcusu olamazlar. Toplum'un mayasının da, adi gecen konularda soz soylemesi gerekir. Amac, Toplum'un evren icindeki yenini yeterli haklari ile almasıdır. Bir Toplum'un bal-kaymak mi ya da arpa mi yiyecegi de bu tur yontemlerle belirlenir.

Yirminci yuzyilin basında, Theodore Roosevelt ABD nin 26 ci Baskan'ı olarak 1901-1909 arasında gorev yaptı. Bu sure icinde, T. Roosevelt, ABD icinde yerlesmeye baslayan tekelci Alis-veris duzenini ele aldı; bu tekellerin kirilmaları gerektigini savundu. Bu dusuncesinin ardındaki gorusleri de gozden kacirmamak gerekiyor: T. Roosevelt'e gore, ABD yonetimi ve yasam duzeni, yalnızca uretim tekelleri ve bankaların elinde kalmamalıydı; Butun bu tur kurulusların ancak Toplum yararına calismaları gerektigini vurguladı. Toplum'un bu tur tekellere yon vermesi gerektigini

belleklere yerlestirdi, en buyuklerinin kirilmalarini sagladi.

Gecmiste, Asya ve Avrupa'da da goruldugu gibi, eger alis-veris duzeni bir Toplum'un yonetimini tum olarak ele gecirmis ise, bu yonetimi uzun sure elinde tutabilmek icin bir dizi atilimlara girecektir. Birinci Dunya Savasi sonrasi, ABD nin Uluslararası olaylar ile ilgilenmeye baslamasinin, bu tur iliskileri kurumlastirmak icin ABD icindeki odaklarin ilgili derneklerler kurmaya baslamasinin, gecmiste Asya ve Avrupa'da gerceklestirilmis yontemlerin gunumuze indirilmis sureci oldugunu goruyoruz. Bu yonde calismalar, en once, calismalari surdurecek kisilerin kesiksik olarak yetistirilmelerini gerektirir. Bu egitim de, eldeki en iyi ogretim kurumlarinin olaganustu destek ile yenilenmeleri, en yuksek duzeyde arastirma ve egitim yapabilecek konumlara getirilmeleri ile gerceklestirilir.

Sicak savas, cok yuksek giderlidir. Yalniz atilan mermi, bu mermilerin, ulasmalari gereken yerlere goturecek iticiler'in giderleri degil; vurus sirasinda dusecek, canlarini yitirecek kisilerin, yurtlarına veremeyecekleri destek dusunulmelidir. Bu dusenlerin, veremeyecekleri destegin tutarlarini goz onunde tutmak gerekir. Bu neden ile, savaslar daha cok 'gorunmez' olarak yurutulurler. Ancak, cok gerektiginde, gorunmez savas'tan sonuc alinamadiginda, ya da dunya duzeninin cok buyuk boyutlarda ve kokten degistirilmesi ongoruldugunde sicak svas'a basvurulur. Asya'da 13-14 cu yuzyillarda kolaylikla izlenebilecek bu tur tutum ve atilimler, 20ci yuzyilda da degisiksiz ele alinmis yururluge yeniden konulmuslardir. Aradaki tek ayricalik, 20 ci yuzyilda, duyurulmamis, gizli savaslari yapacak olan kisiler, dunyanin en ileri gelen arastirma ve ogretim kurumlarinda egitimden gecmisler, onceden yetistirilmislerdir. Girisecekleri savaslarin baslamasini bekler iken, Alis-veris kuruluslari icinde para kazanmislar, oz yasam duzenlerini kurmuslardir. Kaldi ki, bu en ileri gelen arastirma ve egitim kurumlari, gerektiginde bu tur gizli savaslari surdurecek, yonetecek kisileri yetistirmek icin onceden de yatirim yapmis ve uzun sureli olarak egiticilerini de egitmistir.

Baska bir yonden bakilacak olursa, savaslar bir gun, yil ya da on yilda cikmaz; cok daha uzun sureli olarak cizelgeye yerlestirilir, Toplumca, her gun cikacak, cikabilecek gibi tetik durulur. Ancak, gerektiginde cikarilir. Savaslarin yapilmasinda, ordu, Toplum kadar: sirket ve ortakliklarin, bu ortakliklarin toplami ile elde edilecek (Ikinci Dunya Savasi sonrasi Japon orneginde de kolaylikla gorulebilecegi gibi) derneklerin yapabilecegi cok is vardir. Bu

kurumların işbirliği ile, savaş acmadan savaşlar kazanılabilir; ya da, işbirliği aksamaya uğramış ise, savaş ekşi sonuçlarla bitebilir.

Eğer, Toplum'un Yönetim Düzey'i, bu ortaklıkları çok yüksek düzeyde vergileyecek olur ise, bu ortaklıklar ve Alış-veriş kuruluşları da baskılandırılacaktır. Bu baskılandırma, tüfek, top ile olmayacaktır. Eski Orta Asyalıların yaptığı gibi, taş'ı taragi toplayip diğer ülkelere taşınmak, para varlığını diğer ülkelere aktarmak ile gerçekleştirilecektir. Toplum'un bağımsız olarak yaşayabilmesi için, Toplum'un bütün kurumlarının birbirleri ile uyum içinde çalışması gerekmektedir. Bu tür uyum da, çıkarların tek olduğunun anlaşılması ile sağlanır.

Bu da yeni bir görüş, ya da tutum değildir. Ortaklıklar, bir toplumun ilk ve son savunma gücüdür. Osmanlı sürecinde, akıncıların sınırboylarına yerleştirilmeleri bu tür bir ortaklık uygulaması idi. Akıncı ortakların yerlerinde durmayacakları, kazanlı çıkma için, sağa-sola akacakları bilinirdi. Bu tür akıncı güçlerin 19cu yüzyıldan bu yana Avrupa'dan yola çıkıp, Afrika ve Asya'ya yayıldıkları da açıklıkla görülebilir. Günümüzde Uzay'a çıkma çalışmalarını da bu tür bir atılım olarak görmek gereklidir.